

Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu'nun Hayatı, Görevleri ve Askerî Tarihçiliği

Life and Duties of Haluk Yusuf Şehsuvaroğlu and his Profession as a Military Historian

<https://doi.org/10.52792/tws.1462374>

Salim AYDIN

Araştırma Makalesi

¹ Milli Savunma Üniversitesi
– Doç.Dr.

[ORCID: 0000-0002-2717-4938](https://orcid.org/0000-0002-2717-4938)

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Salim AYDIN

Bu makalede geçen görüşler yazarın kendisine aittir, hiçbir kişi ve kurumu bağlamaz.

E-posta/E-mail:

salimaydinn@gmail.com

Geliş tarihi/Received:

31 Mart 2024

Revizyon talebi/Revision

Requested:

21 Nisan 2024

Son revizyon /Last revision:

22 Nisan 2024

Kabul tarihi/Accepted:

24 Nisan 2024

Atıf/Citation:

Aydın, Salim. "Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu'nun Hayatı, Görevleri ve Askerî Tarihçiliği". *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 5, no. 1 (2024): 64-89.

Özet

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı Devleti'ne 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hizmet eden Sadrazam Koca Yusuf Paşa ahfadından gelen, Haluk Yusuf Şehsuvaroğlu'nun askerî tarih açısından önemli olan yazılarını, görevlerini ve hayatını ele almaktır. Hem yazar hem de müzeci, aynı zamanda Deniz Kuvvetleri'nde Hâkim Albay olan Şehsuvaroğlu, yakın döneme kadar İstanbul ve kültür tarihi yazılarıyla daha çok ön plana çıkmıştır. Bunun nedeni Türkiye'de askerî tarihçilik alanında çalışma yapan araştırmacıların az olmasıdır. Son dönemde Türkiye'de askerî tarihçiliğin ivme kazanmasıyla bu alandaki çalışmalar her geçen gün artmaya başlamıştır. Şehsuvaroğlu'nun askerî tarih makaleleri vefatından sonra Türkiye Cumhuriyeti Deniz Kuvvetleri tarafından toplanarak kitap haline getirilmiştir. Şehsuvaroğlu'nun askerî tarih ile ilgili yazdığı makalelerin içeriği hakkında yeterli derecede çalışma yoktur. Bu makalede, Şehsuvaroğlu'nun yazılarının analizi yanında onun askerî tarih açısından ele aldığı makalelerdeki konuların ayrıntılarına da yer verilmeye çalışılmıştır. Makalelerde içeriğe yer verilmesinin sebebi; hem okuyucuyu aydınlatmak hem de Şehsuvaroğlu'nun bu alana olan hâkimiyetini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu, Deniz Müzesi, Askerî Tarih, Kaptan-ı Derya, Osmanlı Donanması

Abstract

The aim of this study is to discuss the important writings, duties and life of Haluk Yusuf Şehsuvaroğlu, a descendant of Grand Vizier Koca Yusuf Pasha, who served the Ottoman Empire since the second half of the 18th century. Şehsuvaroğlu, who is both a writer and a museum curator, as well as a Judge Colonel in the Naval Forces, came to the fore with his articles on Istanbul and cultural history until recently. The reason for this is that there are few researchers working in the field of military history in Turkey. With the recent acceleration of military historiography in Turkey, studies in this field have begun to increase day by day. Şehsuvaroğlu's military history articles were collected by the Turkish Naval Forces after his death and turned into a book. There are not enough studies on the content of the articles Şehsuvaroğlu wrote about military history. In this article, in addition to the analysis of Şehsuvaroğlu's writings, we also tried to include details of the subjects in his articles from the perspective of military history. The reason for including content in articles is; The aim is both to enlighten the reader and to reveal Şehsuvaroğlu's mastery of this field.

Key Words: Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu, Naval Museum, Military History, Kaptan Pasha, Ottoman Navy

GİRİŞ

Haluk Şehsuvaroğlu Osmanlı Devleti'ne hizmet eden ümera bir aileden gelmektedir. Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın ahfadından gelmesi ve altı defa Kaptanı Derya olan Seyit Ali Paşa'nın bu aileden olması, ailede Osmanlı Devleti'nin son döneminde ferik bulunması, onu adeta askerlik mesleğine heveslendirmiştir. Kuleli Askerî Lisesi'nde iyi bir eğitim almasının yanında İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirmesi yazılarında muhakeme yeteneğini kullanması, kaleminin iyi olması onu ön plana çıkaran unsurlardan birkaçıdır. Şehsuvaroğlu asker kökenli olmasının yanında İstanbullu olmanın getirdiği avantajı yazılarına dökmüş; daha çok deniz ve İstanbul tarihi yanında Boğaziçi tarihine de ayrı bir yer ayırmıştır. Şehsuvaroğlu kültür tarihi açısından daha çok İstanbul yazılarıyla ön plana çıkmıştır. Özellikle İstanbul'un tarihi yapıları Saraylar, kasırlar ve kaleler ilgi alanlarını oluşturur. Diğer taraftan müzeciliğe merakı, Deniz Müzesi ve Arşivi müdürü olduktan sonra bu alandaki kaynaklara ulaşmasını kolaylaştırmış, yazılarında arşiv yer yer belgelerine de yer vermiştir. Deniz Müzesi'ndeki başarısı Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'ne atanmasına vesile olmuştur. Sarayda da arşiv vesikalarını kullanarak yazılarına akademik bir değer katmıştır.

AİLESİ, EĞİTİM HAYATI VE ASKERİ GÖREVLERİ

Halûk Şehsuvaroğlu, Osmanlı Devleti'nin son yıllarında siyasi ve askerî açıdan çalkantılı bir dönemde 14 Eylül 1912'de,¹ günümüzde Üsküdar ilçesinin bir mahallesi olan, o dönemde Çamlıca olarak ifade edilen Altunîzade'deki Koca Yusuf Paşa Köşkü'nde doğdu. Şehsuvaroğlu dünyaya gelmeden babası, Atıf Beyin oğlu Mahmut Selim Bey 27 Ağustos 1912'de vefat etti.² Annesi, Marşanzade Ahmet Bey'in kızı Nazire Ulviye Hanımdır.³ Ailesi I. Abdülhamid (1774-1789) ve III. Selim (1789-1807) Veziriazamlarından Koca Yusuf Paşa ahfadından gelmektedir. Şehsuvaroğlu, Altunîzade ilkokulunu bitirdikten sonra 6 Aralık 1926'da Kuleli Askerî Lisesine kaydoldu ve Nisan 1933 tarihinde askerî liseden mezun oldu. Sağlık sorunlarından dolayı tarih-coğrafya öğretmeni yetiştirmek için askerî öğretmen sınıfına alındı. Daha sonra hâkim sınıfına nakledilerek 3 Ocak 1934'te İstanbul Hukuk Fakültesinde eğitime başladı ve 1936'da⁴ eğitimini tamamlayarak yedek subay olarak yetiştirilmek amacıyla 1 Kasım 1936'da Halıcıoğlu Yedek Subay Okuluna gönderildi. 30 Nisan 1937'de Yedek Levazım Asteğmen olarak Sarıyer'deki 16. Piyade Alayı'na tayin edildi.⁵ 31 Ekim 1937'de⁶ yedek teğmenliğe terfi ettirilerek askerî hâkimlik stajını yapmak üzere Millî Savunma Bakanlığı Askerlik Adliye Şubesi'nde görev aldı. Altı ay süren staj eğitimi sonunda Kara Kuvvetleri'nden Deniz Kuvvetleri'ne katî nakli yapılan Haluk Şehsuvaroğlu (937-0266) Hâkim Teğmen olarak 29 Nisan 1938 tarihli kararnameyle Donanma Komutanlığı'na atandı.⁷ 20 Mayıs 1938'de hâkimlik görevine başladı ve üsteğmenliğe yükseltildikten sonra 22 Ekim 1938'de yeni

¹ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (Dz. K.K.), Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü (LDGAM), Haluk Şehsuvaroğlu Özlük Dosyası., Fahri Çoker ise Şehsuvaroğlu'nun doğum tarihini 14 Temmuz 1912 olarak vermiştir. Çoker'in temmuz ayını vermesinin sebebi miladi takvime göre değerlendirme yaptığı tarafımızdan öngörülmüştür. Fahri Çoker, *Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler*, (Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Basımevi, 1994), 20.

² Nakşidil Valide Sultan haziresi 362 numaralı mezar taşı.

³ Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası.

⁴ Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası.

⁵ Fahri Çoker, age, 20.

⁶ Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası., Özlük Dosyası. Fahri Çoker ise bu tarihi 1 Kasım 1937 olarak vermiştir.

⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı (30-11-1-0), Kutu nr:120, Gömlek nr:12, Sıra nr:7, 29.04.1938., Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası.

kurulan Harp Filosu Komutanlığı Askerî Adli Hâkimliğine tayin edildi.⁸ 31 Aralık 1938'de yedinci sınıf Askerî Adli hâkimlikten altıncı sınıf askerî adli hâkimliğe terfi etti.⁹ Şehsuvaroğlu 16 Kasım 1940'da Deniz Müsteşarlığı Donanma Şubesinde görevlendirildi ve bu görevi esnasında 30 Ağustos 1942'de beşinci sınıf askerî hâkim Yüzbaşı rütbesini aldı.¹⁰

DENİZ MÜZESİ VE TOPKAPI SARAYI MÜZESİ MÜDÜRLÜĞÜ

30 Nisan 1943'te Deniz Müsteşarlığı'nda oluşturulan müze ve arşiv işleri Beşinci Kısım Amirliği'ne verildi. 26 Haziran 1946'da¹¹ İstanbul Deniz Müzesi ve Arşivi Müdürlüğü'ne atandı. 30 Ağustos 1948'de dördüncü sınıf askerî hâkim oldu. 31 Temmuz 1950'de Deniz Müzesi Müdür Vekilliği'ne ilaveten Deniz Harp Okulu Hukuk öğretmenliğine görevlendirildi. Şehsuvaroğlu Ekim 1950-Mart 1951 tarihleri arasında müzecilik deneyimlerini artırmak amacıyla İngiltere'ye gönderilmiş, Türkiye'ye döndükten sonra 30 Ağustos 1951 üçüncü sınıf askerî hâkim olarak Binbaşılığa terfi etmişti.¹²

1946 yılından itibaren yaptığı yayınlar ve deniz müzesindeki başarılı çalışmalarından dolayı Topkapı Müzesi Müdürlüğü'ne tayini gündeme geldi. Deniz Müzesi Müdürü Üçüncü Sınıf Askerî Öğretmen olan Haluk Şehsuvaroğlu'nun Milli Savunma Bakanlığı kadrolarında gösterilmek şartıyla Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü'nde görev yapmasına müsaade edildi. Milli Eğitim Bakanlığı'nın isteği üzerine Milli Savunma Bakanlığı'nın 29 Eylül 1952 tarihli ve 123086/101554 sayılı yazısına binaen, 1281 sayılı kanunun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulu Kararıyla 13 Ekim 1952 tarihinde Şehsuvaroğlu'nun ataması yapıldı.¹³ Şehsuvaroğlu 30 Ağustos 1957'de Yarbay, 30 Ağustos 1959'da Albay oldu.¹⁴

SAĞLIK SORUNLARININ ORTAYA ÇIKMASI VE VEFATI

Topkapı Sarayı Müzesi'nde yoğun çalışma temposu esnasında 9 Nisan 1958'de rehber eğitim kursunda ders verirken geçirdiği rahatsızlık sonucu Deniz Hastanesi'ne kaldırıldı. Bu dönemde Topkapı Müzesi Müdürlüğü yanında, Deniz Müzesi Müdür Vekâletini ve Deniz Harp Okulu'ndaki derslerini Albaylık rütbesinden emekli olduğu 20 Ağustos 1960¹⁵ tarihine kadar devam etti. Her geçen gün sağlık sorunlarının artması üzerine Topkapı Müzesi Müdürlüğü görevinden 1 Haziran 1961'de Müze Müşavirliği'ne oradan da 18 Kasım 1961 tarihinde de Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlük Müşavirliği'ne nakledildi.¹⁶

Sağlık sorunlarının her geçen gün arttığı bu dönemde 4 Eylül 1961'de annesini de kaybetmiş olması onu daha da üzdü. Çünkü babasız büyümüştü. Şehsuvaroğlu'nun hastalıkla uğraştığı bir

⁸ BCA, 30-11-1-0, 125-36-15, 22.10.1938., Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası.

⁹ BCA, 30-11-1-0, 127-48-18, 31.12.1938.

¹⁰ Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası.

¹¹ Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası., Fahri Çoker bu tarihi 6 Haziran 1946 olarak vermiştir. Benze bir şekilde; Özlük dosyasında 30 Nisan 1943'te Deniz Müsteşarlığı'nda oluşturulan müze ve arşiv işleri Beşinci Kısım Amirliği'ne verildiği bilgisi yer alırken, Fahri Çoker bu tarihi 6 Mayıs 1943 olarak vermiştir.

¹² Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası.

¹³ BCA, Kararlar Daire Başkanlığı (1928-) (30-18-1-2), Kutu nr:130, Gömlek nr:73, Sıra nr:17, 13.10.1952., Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyasında bu tarih 15 Eylül 1952 olarak verilmiştir.

¹⁴ Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası.

¹⁵ Dz. K.K., LDGAM, Özlük Dosyası.

¹⁶ Fahri Çoker, age, 21.

dönemde, Annesi Nazire Şehsuvaroğlu'nun Topkapı kabristanında bulunan mezarının 5 Nisan 1963 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararıyla Fatih Külliyesindeki Nakşidil Valide Sultan Türbesi haziresindeki aile mezarlığına nakledilmesi¹⁷ Şehsuvaroğlu'nun acısını bir nebze olsun hafifletti. Şehsuvaroğlu bu dönemde tedavi için İngiltere'ye gitti. Ancak bir sonuç alınamadı ve 23 Aralık 1963 Pazartesi günü vefat etti.¹⁸ İlk önce Ortaköy mezarlığına defnedildi. Daha sonra Bakanlar Kurulunun 29 Şubat 1964 tarihli kararıyla Fatih Camii Nakşidil Türbesi haziresindeki annesi Nazire Şehsuvaroğlu'nun nakledildiği aile kabristanına defnedilmesine karar verildi.¹⁹ Nazire Şehsuvaroğlu'nun mezar taşı numarası 360, Haluk Şehsuvaroğlu'nun ise 361'dir. Bu mezarların yanında 362 numarada aileden Sadrı Sabık Koca Yusuf Paşa ahfadından Kaptanı Derya Seydi Ali Paşa torunu Mehmet Paşazade Ferik Yusuf Ziya Paşa vardır. Haluk Şehsuvaroğlu evlenmedi.

YAZMA HAYATI, MÜZECİLİĞİ VE ASKERÎ TARİH YAZILARI

Haluk Şehsuvaroğlu, yazın hayatına İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi okuduğu yıllarda idealist gençlerin kurduğu *Yücel* dergisinde başlamış, bu derginin düzenlediği hikâye yarışmasında birincilik kazanmıştı. 1938 yılında hâkimlik stajını tamamladıktan sonra Yavuz gemisinde görev almış, Fahri Çoker'in de yer aldığı Yavuz Gemisi'nin ikinci kaptanı olan Albay Safiyettin Dağada'nın kamerasında tarih sohbetleri yapmışlardı.²⁰ 1946 yılında Deniz Müzesi ve Arşivi Müdürlüğü'ne atanmasıyla İstanbul'a geldi. İkinci Dünya Savaşı esnasında sandıklarla Anadolu'ya gönderilen ve orada muhafaza edilen müze eşyaları, savaş sonrasında İstanbul'a getirilmiş, Ankara'da Deniz Müsteşarlığı müze arşiv kısmında görevli olan Hâkim Yüzbaşı Haluk Şehsuvaroğlu İstanbul'da deniz müzesi açmak için görevlendirilmişti. Bakanlar Kurulu kararnamesi ile Dolmabahçe'deki Bezm-i Âlem Valide Sultan Camii ve caminin güney kısmında bulunan saray garajı, kayıkhanesi ve hamlacılar havuzunun mülkiyeti, Deniz Müzesi yapılması için Milli Savunma Bakanlığı'na verildi. Müze malzemeleri ve Bozyük'teki arşiv Dolmabahçe Camii ve garajına nakledildi. Müzesinin resmi açılışı 27 Eylül 1948'de yapıldı ve müzenin ziyaretlere kapılarının açılması ise 10 Mart 1949'da oldu.²¹ Şehsuvaroğlu, müzecilik alanında kendini daha iyi geliştirmek amacıyla yurtdışına gitmek istemiş, Bakanlık, Şehsuvaroğlu'nun bu isteğini kabul ederek onu yaklaşık altı aylığına İngiltere'ye yollamıştı. Yurda döndükten sonra İngiltere'de öğrendiklerini Deniz Müzesi'nde uygulamaya başladı. Deniz Müzesi'ndeki çalışmaları dikkati çekti. Kitaplarının bir kısmını Deniz Müzesi'ne bağışladı.²² Deniz Müzesi'ndeki başarılı çalışmaları sonucunda; Türk sanatının ve tarihinin önemli eserlerinden birisi olan Topkapı Sarayı Müzesi'ne müdür oldu. Şehsuvaroğlu ilk olarak müzenin envanterini çıkarmış, sarayın derli toplu olmasına, depolarda bulunan kıymetli eşyaların ortaya çıkarılmasına vesile oldu ve binaların tadilatının yapılması için çalıştı.

¹⁷ BCA, 30-18-1-2, 169-20-1, 05.04.1963. Belgede Nazire Şehsuvaroğlu, Koca Yusuf Kâmil Paşa eşi olarak geçmektedir. Bunun sehven yazıldığı kanaatindeyiz. Nazire Şehsuvaroğlu'nun eşi Şehsuvarzade Mahmud Selim Beydir.

¹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi*, 24.12.1963., Fahri Çoker, age, 19-20.

¹⁹ BCA, 30-18-1-2, 176-12-15, 29.02.1964.

²⁰ Fahri Çoker, age, 20.

²¹ "Deniz Müzesi ile Deniz Arşivi'nin Tekrar İstanbul'a Nakli" ile ilgili bkz. Mehmet Korkmaz, "Yakınçağ Tarih Araştırmalarında Deniz Tarihi (Bahriye) Arşivi'nin Önemi" , Ed; Hatice Oruç- Mehmet Yıldırım- Songül Kadioğlu, 2. *Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi*, (Ankara: Ankara Medya, 2019), 2: 756-757.

²² Mehmet Korkmaz, "Bahriye Kütüphanesi", *Şehir/Sanat/Şehir Tematik Dergi*, 5 / 2021: 105-107.

Şehsuvaroğlu'nun ilk *Akşam* sonra *Cumhuriyet* gazetelerinde ve *Hayat* Dergisi'nde yazmış olduğu makaleler 1946 yılından itibaren kitap olarak basılmaya başlandı.²³ Haluk Şehsuvaroğlu'nun bazı askeri alandaki yazıları Eminalp Malkoç tarafından “Haluk Şehsuvaroğlu ve Denizcilik Tarihi” adı altında değerlendirilmiştir.²⁴ Genel Tarihi yazıları ise “İnformel Tarih Eğitiminde Öncü Bir Cumhuriyet Aydını: Haluk Yusuf Şehsuvaroğlu ve Tarih Yazıları” adı altında Bahattin Demirtaş tarafından kaleme alınmıştır.²⁵ Ancak askeri konularda yazdığı makaleler seçilerek ve derlenerek vefatından sonra 1965 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından *Deniz Tarihimize Ait Makaleler* adı altında kitaplaştırıldı. Yazılar denizcilik tarihi açısından geniş bir alan içerdiğinden, zikredilen kitap on başlık altında yayınlandı.

ESERLER ve KİTAPLARI

Deniz Tarihimize Ait Makaleler:

Bahriye Mektebimiz

Deniz Kuvvetleri tarafından basılan kitapta, giriş mahiyetindeki makalelerde Şehsuvaroğlu; II Mahmud (1808-1839) ile II. Abdülhamid (1876-1909) dönemleri arasındaki Bahriye Mektebi hakkında bilgi vermiştir. Şehsuvaroğlu; batı ilminin Osmanlı Devleti'ne kara ve deniz mühendishaneleri ile girdiğini, Heybeliada'da 19. yüzyılın başlarından itibaren bazı denizciliğe ait tesislerin olduğunu ancak buradaki asıl gelişmenin, II. Mahmud'un, bahriye kışlası, camisi, kasrı ve hamamı yaptırmasıyla başlığını ifade etmiştir. Sonrasında burada Bahriye Mühendishanesi oluşturulmuş, başına da Liman Dairesi Reisi Mirliya Ethem Paşa tayin edilmişti. 1837 yılında Bahriye Mühendishanesinin bulunduğu bina, Bahriye Mektebi haline getirilmiş, ilk hocaları ise Mehmet Salih Efendi, Tahir Hoca ve Süleyman Efendi olmuştu. II. Mahmud, okulun gelişmesi için Avrupa'dan hoca getirtmiş, öğrencilerin kendilerini geliştirmesi ve iyi kaptanlar yetiştirilmesi için İngiltere'ye öğrenciler göndermişti.²⁶

1840 yıllarına gelindiğinde Bahriye Mektebi'nde 200 kadar öğrenci vardı. Binaların yetersizliği ve eğitimin daha kolay olacağı düşüncesiyle mektep; günümüzdeki Deniz Hastanesi'nin olduğu yerdeki Kaptan Paşa konağına taşındı. Daha sonra konak yıktırılarak yerine 400 öğrencinin eğitim alabileceği Bahriye Mektebi inşa edildi. Okula rica ile öğrenci alınmayacağı, alınacak öğrencilerin yaşları, özellikleri, okutulacak dersler belirtilerek dört yıllık eğitim boyunca birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda kaçır öğrencinin yer alacağı belirtildi. Mektebi bitirenler mülâzım rütbesiyle mezun olacak tersane fabrikalarında ve gemilerde hizmet görecekdiler. Stajlarını bitirenlere yüzbaşı rütbesi verilecekti. 1838 yılında Bahriye Mektebi esaslı çalışmalara başlamasına rağmen daha sonraki dönemde mektepte şartlar kötüleşmiş, mektep kadroları eğitim bakımından yetersiz hale gelince, mektebin tekrar Heybeliada'ya taşınmasına ve ıslah edilmesine karar verilmişti. Aslında 1830'da İngiliz Amiral Sir Adolphus Slade (Müşavir Paşa) hazırladığı raporda; talim ve terbiyesi yeterli olmayanların iltimasla subay tayin edilmesine karşı geliyor, okuma ve yazması olan erlerin imtihanla

²³ Fahri Çoker, age, 21.

²⁴ Eminalp Malkoç, “Soğuk Savaş'a Geçiş Sürecinde Akşam'ın Penceresinden Türk Denizciliği (1945-1950)” *Mavi Atlas*, 6 (2) / 2018: 7-12.

²⁵ Bahattin Demirtaş, “İnformel Tarih Eğitiminde Öncü Bir Cumhuriyet Aydını: Haluk Şehsuvaroğlu ve Tarih Yazıları”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (Gefat)*, 38 (1) / 2018: 387-404.

²⁶ Halûk Y. Şehsuvaroğlu, *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*, (İstanbul: Deniz Basımevi, 1965), 2-3.

subay yapılmasını, Avrupa usulünde terfilerin olmasını tavsiye ediyordu. 1851'den itibaren Heybeliada'da Bahriye Mektebi dönemin modern eğitim müesseselerinden birisi olarak tekrar faaliyete başladı. Türkçe, İngilizce dillerinde denizcilğe ait bir kütüphane kuruldu. O tarih tarihte, Amerika Birleşik Devletleri'ne eğitim için gönderilen Emin Bey, Amerika'dan 437 kitap getirmişti. Mektepte eğitim İngiliz yöntemlerine göre yapılıyor, bazı dersler de İngiliz hocalar tarafından veriliyordu. Ancak okul ilk nakledildiğinde yabancı dil olarak Fransızca okutuluyordu. Mektebi iyi derece ile bitiren öğrenciler beşer sene süreyle İngiliz donanmasında staj yapmak üzere İngiltere'ye gönderiliyordu. Abdülaziz'in (1861-1876) tahta çıkmasıyla büyük ilgi gören mektep daha sonra sonraki yıllarda bu ilgiyi kaybetmeye başlamıştı.²⁷

Meşhur Denizciler ve Olaylar

Şehsuvaroğlu, denizciler içerisinde en fazla Barbaros Hayrettin Paşa'ya yer ayırmasına rağmen bazı yazılarında tekrara düşmüştür. Bu yazıların gazete yazısı olması ve hikâye şeklinde anlatılması okuyucunun dikkatini çekmesi açısından önemlidir. Yazar aynı zamanda yazılarında hem yerli hem de yabancı eserlere atıf yaparak; Fransız bir dergiye örnek vermiş, Kâtip Çelebi'den alıntı yaparak yazılarına akademik bir değer katmıştır. Şehsuvaroğlu, 16. yüzyılda Barbaros ve kardeşlerinin menkıbelerinin Akdeniz'in her tarafında dolaştığını, devrin meşhur denizcisi Andrea Dorya'nın dahi bu menkıbelerden dolayı yeise düştüğünü, Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) Şarlıken'e karşı açacağı savaşta, denizlerde yanında Barbaros Hayrettin Paşa'nın olmasını istediğini vurgulamıştır. Barbaros Hayrettin Paşa'nın Ağustos 1532'de İstanbul'a gemilerle gelişi, karşılıklı anlatılarak, tersanede istediği gemileri yaptırmaya müsaade edildiğine yer verilmiştir. Makalelerde en çok 1538'de Barbaros Hayrettin Paşa ile Andrea Dorya arasında yapılan Preveze Deniz Savaşı'na atıf yapılmış, her iki donanma hakkında detaylı bilgi verilmiş, savaş sonunda Barbaros'un İstanbul'a gelişi detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Barbaros'la ilgili makalelerde öne çıkan diğer bir konu, Şarlıken'e karşı, Kanuni'den, I François'nin yardım istemesi üzerine; Paşa'nın 1543 yılında 174 parça kadirga, çekirginin katıldığı ve yaklaşık 30.000 askerden oluşan bir donanma ile Fransa'nın Toulon şehrine gitmesidir. Daha sonra donanma Marsilya'ya geçmiş, İmparator I. Francois'in isteği üzerine Barbaros, İtalya'nın Kapsı olan Nice'e yöneldi. Salih ve Sinan Reislerin komutasındaki filolar İspanya sahillerini bombaladılar. Makalelerde ayrıca Barbaros Hayrettin Paşa'nın menşei hakkında bilgi verilmiş, Fatih Sultan Süleyman döneminde Midilli adasının alınmasıyla sipahilerden Yakup Ağanın adadan bir kızı nikâhladığı ve dört tane oğlu olduğunu, bunların isimlerinin; İshak, İlyas, Oruç ve Hızır (Hayrettin) olduğu vurgulanmıştır. Oruç ve Hızır Reislerin Akdeniz'de nasıl bir filo oluşturdukları, Tunus'un nasıl alındığı ve Barbaros Hayrettin Paşa'nın 1538 Preveze Deniz Savaşı'nda Andrea Dorya'ya karşı uyguladığı taktiğe ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.²⁸

Şehsuvaroğlu, Turgut Reisi anlatırken, yerli ve yabancı kaynakların yanında Topkapı Sarayı Arşivini de kullanmıştır. Turgut Reis, 1485'li yıllarda Mentеше (Muğla) Seroloz'da doğmuş, İzmir ve Muğla kıyılarındaki korsan gemilerinde çalışmıştı. Daha sonra Barbaros Hayrettin Paşa ile tanışarak, 1538 Preveze Deniz Savaşı'nda Kaptanı Derya Barbaros Hayrettin Paşa'nın filo komutanlarından birisi oldu. Preveze yenilgisinden sonra Andrea Dorya'nın Yeğeni Janetinö Dorya 10 kadirga ile Turgut Reis'in peşine düşmüş, Korsika Adası civarında Turgut Reis'in gemileri baskına uğramış, Turgut Reis, Janetinö Dorya'ya esir düşmüştü. Üç yıl süren işkence ve esaretten sonra Barbaros

²⁷ Age, 4-6.

²⁸ Age, 10-22.

Hayrettin Paşa, Fransız sahillerine gitmiş, Cenova Senatosu ile görüşülmüş, 3000 altın karşılığında Turgut Reis serbest bırakılmıştı. Turgut Reis, Piyale Paşa ile birlikte Cerbe Adası zaferini kazanmış, Barbaros, Turgut Reis için Kanuni'ye "Turgutçe Benden yararadır" demesine rağmen, Barbaros vefat ettikten sonra Kaptanı Derya yapılmayarak, Trablusgarp beylerbeyliği verilmiştir. Turgut Reis birçok defa Kanuni Sultan Süleyman'ın övgüsünü kazanmasına rağmen Kaptan-ı Derya yapılmamasının sebebi Rüstem Paşa olarak gösterilmiş, çünkü Kaptanı Deryalığa Rüstem Paşa'nın kardeşi Sinan Paşa getirilmiştir. Şehsuvaroğlu; Turgut Reis'in Kaptan-ı Derya olamamasına rağmen Topkapı Sarayı Arşivi'ndeki iki belgede Turgut Reis isminin "Turgut Paşa" olarak geçtiğini ifade etmekle beraber, belgelerin numaralarına da vermiştir. Turgut Reis Malta kuşatması esnasında Saint Anjelo Kalesinden atılan top gülleleriyle yaralanmış, daha sonra da vefat etmiştir. Trablusgarp'a götürülerek defnedilmiş, daha sonra adına türbe yapılmıştır. Günümüzde Libya, Trablus'ta kendi ismi ile anılan caminin haziresinde medfundur.²⁹

Şehsuvaroğlu; Kılıç (Uluç) Ali Paşa'nın İtalya'nın Kalabriya eyaletinin Castellı kasabasında doğduğunu, ailesi tarafından papaz olarak yetiştirilmek istendiğini, ancak Cezayirli korsanlardan Ahmet tarafından yakalanarak gemisinde forsa olarak çalıştırıldığını ifade eder. Genç kürekçinin gördüğü hakaretlerden dolayı İslamiyet'i kabul ettiği, daha sonra Ali ismini aldığı ifade edilir. Yazar aynı zamanda yabancı ve yerli kaynakların mukayeselerini yaparak yerli kaynakların Kılıç Ali Paşa'nın Anadolu ahalisinden olduğunu da yer vererek yorumu; bir nevi okuyucuya bırakarak, yazılarında nesnel bir yaklaşım tarzı sergiler. Trablusgarp'ın fethinden sonra Kılıç Ali, Turgut Reis'in mahiyetinde İstanbul'a gelir. Kılıç Ali, İstanbul'da Piyale Paşa'nın emrine girer. Cerbe Adası muharebesinde kendini gösterir. 1564 Malta kuşatmasına İskenderiye Beylerbeyi olarak katılır, Turgut Reis'in kuşatma esnasında vefatı üzerine Trablusgarp Beylerbeyi olur, 1568'de Cezayir Beylerbeyi olduğu dönemde Tunus'u geri alır. Daha sonra İnebahtı (Leponta) savaşında önemli rol oynar. Savaş öncesi donanmanın ve mühimmatın yeterli olmadığını söyleyen Kılıç Ali, bu açıdan donanmanın sefere çıkmamasına tavsiye etmemesine rağmen Harp meclisi ve Kaptanı Derya Müezzinoğlu tarafından, Ali Paşa'nın görüşleri kabul edilmedi. Kaptanı Derya, Kılıç Ali'ye "Sizde İslam gayreti ve Padişahın âr ve namusunu muhafaza himmeti yok mudur?" diye bağırdığı ifade edilir. Savaşa karar verilmesi üzerine donanma İnebahtı limanından çıktı. Osmanlı donanmasında 20 fırkate, 96 Kalite ve 108 kadırgadan oluşuyordu. Buna mukabil müttefik donanması 202 kadırga, 6 Galias, 70 fırkate vardı. 7 Ekim 1571'de savaş başlamadan Kılıç Ali, Kaptanı Derya'ya cepheden değil de yan ve arka taraftan hücum edilmesine tavsiye etmesine rağmen Kaptanı Derya Müezzinoğlu bunu kabul etmedi. Savaş başladığında Kılıç Ali'nin öngörüsünün doğruluğu ortaya çıktı. İkinci muharebede kaptan paşa vuruldu ve merkez filosu bozuldu. Buna rağmen Kılıç Ali muharebe etti ve bir Ege adasına çekildi. Sonrasında 87 gemiyle İstanbul'a döndü. Vezir Piyale Paşa ve Sokullu Mehmet Paşaların istişareleri sonucunda Kılıç Ali Paşa Kaptanı Derya oldu. Hasköy sarayının bahçesinde kubbeli sekiz kızak yaptırarak, bunlar üzerinde Venedik Galiasları tarzında sekiz teknenin inşasına başlandı.³⁰

Şehsuvaroğlu Piyale Paşa'dan sonra Kaptanı Deryalara daha az yer ayırmaya başlamıştır. Piyale Paşa Hırvat veya Macar devşirmesi ve Enderun'dan yetişmiştir. Sinan Paşa'nın vefatı üzerine Gelibolu sancakbeyi ve Kaptanı Derya olmuştur. Bu göreve 1553'te getirildikten sonra Karadeniz,

²⁹ Age, 23-30.

³⁰ Age, 31-34.

Akdeniz ve Hint seferlerine katılmıştı. Kaptanı Deryalığa getirildiğinde Almanya ile Fransa arasındaki sorunlar hâlâ devam ediyordu. Kanuni Sultan Süleyman'ın isteği üzerine Turgut Reis ile beraber Fransa'ya yardıma gitti. 1555'te Tunus sınırındaki Bizerta limanı ve kalesini aldı. İspanyollar üzerine Mayorka seferine çıktı. Daha sonra Cezayir Beylerbeyliği'ne yükseltildi. 80 gün süren kuşatma sonrasında Cerbe alındı. Piyale Paşa, Malta kuşatmasına Turgut Reis ile katılmış, ancak başarılı olunamamış, dönüşte Sakız Adası'nı zapt etmişti. Bu sırada Kanuni Sultan Süleyman Zigetvar'da vefat etmiş, yerine II. Selim (1566-1574) geçmiş, on dört yıl Kaptan-ı Derya olduktan sonra Piyale Paşa vezirliğe terfi etmiş, yerine Yeniçeri Ağası Müezzinzade Ali Paşa getirilmişti. Deniz zaferleriyle Kanuni'nin güvenini kazanan Piyale Paşa, yerine getirilen Müezzinzade Ali Paşa ile İnebahtı mağlubiyetine şahitlik etmişti.³¹ Piyale Paşa, genellikle Turgut Reisle hareket etmiş, paşa Kaptanı Derya olmuştur. Turgut Reis büyük başarılarla imza atmasına rağmen Kaptanı Derya olamamıştır. Bundaki etken, Piyale Paşa'nın, Enderun'dan yetişmiş olması Paşa olmasında bir öncelik göstergesi olduğu kanaatindeyiz.

Şehsuvaroğlu, diğer makalelerinde Osmanlı donanmasının büyük başarılarından çok donanma içerisinde önemli rol oynayan Kaptanı Deryalara yer vermiştir. Bunlardan birisi olan İbrahim Paşa'nın, Mora Tripoliçe'de doğduğunu, küçükken İstanbul'a saray mutfağına alındığını, Çorlulu Ali Paşa'nın sadarete gelmesiyle İbrahim Paşa'ya Kaptanı Deryalığa getirdiğini ifade eder. İlk görevi iki yıl sürmüş, bu dönemde tersane ve çevresinde imar faaliyetleri yürütülmüştü. 1717'de ikinci defa Kaptan-ı Deryalığa getirilmiş, bu dönemde Malta Adası'na yerleşen korsanların Akdeniz ticaretini sekteye uğratmaları ve Müslüman gemilerine zarar vermeleri üzerine, İbrahim Paşa, Akdeniz'de korsanlarla mücadele etmiş, bazı kalyonlar esir alınarak İstanbul'a getirilmişti.³²

Bir diğer büyük denizci Cezayirli Hasan Paşa'dır. Şehsuvaroğlu, Hasan Paşa'nın çocukluğunun Tekirdağ'da geçtiğini, 25 yaşında yeniçeriliğe dâhil olduğunu, korsanlara karşı mücadele ettiğini, Cezayir'de dayılık sınıfına alındığını yazar. Paşa'nın asıl başarı 1770 Çeşme baskınında bulunduğu geminin ateş alması sonucunda yanmaya başlamasıyla, yanan gemiyi Rus amiralin gemisine yanaştırarak, Rus gemisinin de yanmasına neden olmasıdır. Çeşme baskınından sonra Rusların eline geçen Limni Adası'nı tekrar alarak denizcilik tarihinde kendisine önemli bir yer edinmiştir. Bu zaferden sonra kendisine gazilik unvanı ve Kaptanı Deryalık verildi. Osmanlı Donanma askerlerinin daha iyi yetişmesi için Bahriye Mektebi'nin açılmasına vesile olmuş, yeni harp gemilerinin yapılması için girişimde bulunmuştu. İlk defa kendi parasıyla karada, bahriye askerleri için kışla inşa ettirmişti. Hasan Paşa, devlet idaresinde kabiliyetli adamlar yetiştirilmesinin önemini vurgulamış, bu dönemde Haluk Şehsuvaroğlu'nun atası olan Koca Yusuf Paşa'yı yetiştirmiş ve sadrazam olmasına vesile olmuştu. Bazı tarihçilerin, Hasan Paşa'nın, Sadrazam Halil Hamit Paşa'nın idamına sebep olduğunu Ahmet Cevdet Paşa tarihini kaynak göstererek anlattıklarını belirtir. 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı'na sadrazam ve Serdar-ı Ekrem olarak katılmış, ancak hastalıktan vefat etmiştir.³³

Şehsuvaroğlu'nun kaleme aldığı bir diğer Kaptanı Derya'da Çengeloğlu Tahir Paşa'dır. Karadenizli olan, Cezayir Garp ocaklarında yetişen Rumların Mora Ayaklanması sonrasında donanmanın başında gönderilmiş, Mısırlı İbrahim Paşa'nın kendi görüşünü kabul etmemesi üzerine

³¹ Age, 35-38.

³² Age, 39-41.

³³ Age, 42-45.

Osmanlı donanması 1827'de Navarin'de yakılmış, Tahir Paşa, bu kuşatmadan kurtulabilmişti. İki defa Kaptanı Deryalığa getirildi. Paşa, Amerika'dan gemi mühendisi Rose'u getirtti ve İstanbul tersanesinde buharlı gemi inşasına katıldı. Nusretiye ve Nizamiye gemilerinin denize indirilmesi esnasında II Mahmud'un yanında bulundu. Osmanlı donanmasının Avrupa donanması gibi olması için gayret etti. Bahriye neferlerinin eğitimine büyük önem verdi. Çengeloğlu Tahir Paşa ikinci Kaptan-ı Deryalığı döneminde Girit'teki Rum isyanını bastırması, Abdülmecid'in (1839-1861) takdirini kazanmıştı.³⁴

Şehsuvaroğlu'nun kaleme aldığı kaptan-ı deryalardan birisi de, esir pazarından satın alınan, Hüsrev Paşa'ya getirilen ve Hüsrev Paşa tarafından yetiştirilen Halil Rıfat Paşa'dır. Halil Rıfat, Mora ayaklanmasında donanmaya dâhil oldu, ancak bir görevi yoktu. Hüsrev Paşa onu denizcilikte yetiştirmek üzere yanına almıştı. Yaptığı çalışmalarla II. Mahmud'un dikkatini çekti. Avrupa ordularının talimnamelerini tetkik etti. Yeniçerilerin kaldırılmasında önemli bir rol oynadı. 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşından kıtaların başına geçerek mücadele etti. Savaş sonrasında İstanbul'da İngiliz gemisindeki bir baloya katılarak yabancıların dikkatini çekti. II. Mahmud'un elçisi olarak anlaşma şartlarını hafifletmek için Petersburg'a gönderildi. Daha sonra Kaptan-ı Deryalığa getirildi. II. Mahmud'un resmini yaptı. 1834 yılında Padişahın kızı Saliha Sultan ile evlendi. Osmanlı Devleti'nde Kaptan-ı Derya olmanın yanında Seraskerlik ve farklı bakanlıklarda görev aldı. Şehsuvaroğlu'na göre Halil Paşa, batılılaşma hareketine fikren ve ruhen inanmıştı. Dar bir zihniyetin taassubu olmasaydı, girilen yenilik teşebbüslerinin başarıya ulaşacağını vurguluyordu.³⁵

Şehsuvaroğlu Firari Ahmet Fevzi Paşa'nın Donanmayı Mısır'a Teslimi yazısında daha Hüsrev Paşa'nın II. Mahmud'un ölümüyle, Abdülmecid'e kendisini nasıl sadrazam tayin ettirdiğini, yetiştirdiği genç vezirlerle devlet işlerine nasıl müdahil olduğunu anlatırken Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki bir belgeyi kaynak göstererek Hüsrev Paşa ile Ahmet Fevzi Paşa arasındaki münasebeti anlatır. Firari Ahmet Fevzi Paşa Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya ve Serasker Hafız Paşa'ya birer mektup yazdı. Osmanlı donanmasının kendisine teslim edileceğini öğrenen Mehmet Ali Paşa, kendisine ait 28 gemiyi Osmanlı Donanması'na karşılamak üzere Akdeniz'e gönderir. Zikrolunan gemilerle birlikte Firari Ahmet Fevzi Paşa İskenderiye limanına girer.³⁶ Şehsuvaroğlu'nun gemilerin teslimi hakkında bir yorum yapmaması dikkat çekicidir.

Şehsuvaroğlu Büyük Türk Denizcileri ve Kaptanı Deryalar haricinde kaleme aldığı önemli bir şahsiyet olan İngiliz Subayı S. Adolphus Slade'dir. Mora ayaklanması esnasında İngiliz deniz subayı olan Slade; yazdığı iki ciltlik seyahatnamede başta İngilizlerin ve Avrupalıların Rumları destekleyerek hataya düştüklerini, Osmanlı Devleti'nin kaybettiği, Rusya'nın kazandığı bu savaşta İngiltere'nin tutumunu eleştirmiştir. Slade 1829'da İstanbul'a gelmiş, savaşın zor zamanlarında İstanbul'daki gözlemlerini tarafsız bir şekilde yazmıştır. 1849 yılında Osmanlı bahriyesinde göreve başlamış, kendisine tuğamiral rütbesi verilerek Müşavir Paşa unvanına almış, tersanenin, gemilerin ve Bahriye Mektebi'nin gelişmesi için çalışmalarda bulunmuştur. Kırım Savaşı (1853-1856) esnasında Osmanlı Donanması ile müttefik donanması arasındaki bağlantıyı sağlamış, 1864'te emekli edilmiştir.³⁷

³⁴ Age, 46-50.

³⁵ Age, 50-54.

³⁶ Age, 55-57.

³⁷ Age, 58-60.

Şehsuvaroğlu 17. asırda Kaptan Paşalara yazılmış Hattı Hümayunlara da makalelerinde yer vermiştir. 1628'de Karadeniz'de Rus kazaklarının ticareti sekteye uğratan davranışları karşısında Kaptanı Derya Hasan Paşa'ya hattı hümayun yazılarak ne şekilde hareket etmesi gerektiği belirtilerek, kara ordusu ile işbirliği yapması da tavsiye edilmiştir. Yine Akdeniz'de başarı gösteren Kaptanı Derya Mustafa Paşa'ya başarılarını öven hattı hümayun yazılmıştır.³⁸

Şehsuvaroğlu, Üç Kaptan Paşamız adlı makalesinde kendi atası olan Koca Yusuf Paşa'nın damadı Seyit Ali Paşa'ya yer vermiş, Şubat 1807'de İngiliz Donanması'nın İstanbul önlerine gelmesiyle, bu donanmaya karşı koymak için Seyit Ali Paşa Kaptanı Derya yapılmış, İngiliz filosunun kendiliğinden çekilmesiyle bu tehlike bertaraf edilmişti. Paşa, I. Abdülhamid ve III. Selim sadrazamlarından Koca Yusuf Paşa'nın kızı Emine Hanım ile evlenmiş, Kaptan Paşa'nın ailesinin devlete hizmeti vurgulanarak, Şehsuvaroğlu bir nevi geçmişine atıfta bulunmuştur.³⁹

Şehsuvaroğlu makalelerinde yurtdışında basılmış eserlere yer vermiştir. Bunlardan birisi Osmanlı'da sefirlik görevinde bulunan Sir James Porter'ın günlükleri torunu George Larpent tarafından Londra'da basılmıştır. Bu kitapta 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyıl ortalarına kadar Türk bahriyesinde önemli rol oynayan üç Kaptanı Derya Cezayirli Hasan Paşa, Küçük Hüseyin Paşa ve Çengelöğlü Tahir Paşa'dan bahsedilir. Bu Kaptan Paşaların Türk denizciliğine katkıları anlatılır. Şehsuvaroğlu kitaptaki hataları da ortaya çıkarır. Bunun örneklerinden bahseder.⁴⁰ Bu durum Haluk Şehsuvaroğlu'nun deniz tarihindeki derinliğini göstermesi açısından da önemlidir.

Şehsuvaroğlu, Kaptan Paşalar makalesinde Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde kaptanlara Reis, Bahriye kuvvetlerinin başına da Başbuğ denildiğini, daha sonraları bu tabirlerin Kaptanı Derya kullanıldığını, Kaptanı Derya olanların vezir olanlarına da Kaptan Paşa denildiğini ifade eder. Osmanlı Devlet teşkilatında Sadrazam'dan sonra gelen en büyük devlet adamının Kaptan Paşa olduğunu belirtir. Kaptan Paşa'nın merasimlerdeki ritüellerini, nerede, nasıl yaşadıklarını, aldıkları maaşlardan örnekler verir. Kaptan Paşaların seferde “Baştardai Hümayun” ve sefer haricinde bindiği çektirinin özelliklerini anlatır.⁴¹

Haluk Şehsuvaroğlu'nun gazete ve dergilerde yer alan ve Deniz Kuvvetleri tarafından kitaplaştırılan *Meşhur Denizçiler ve Olaylar* başlığı adı altında verilen yazı dizisinde 19. asırda Kaptan Paşalarımız makaleleri en fazla yazılan gazete yazıları ve sekiz kısımdan oluşur. Şehsuvaroğlu bu yazılarında Kaptan Paşaların isimlerini yazarak onların menşeleri, eğitimleri ve yaptığı görevleri anlatır. Arada eleştirel bakış açısına sahip tarihçi özelliğini de göstererek örnek verir. Bostancıbaşı Hafız İsmail Paşa'nın bahriye işlerinden anlamadığını, Sadaret'te de başarılı olmadığını bu makamda ancak sekiz ay kaldığını ifade ederek, İngilizlerin denizlerde Nelson gibi amiraller yetiştirdiğini, Osmanlı Devleti'nin ise mukadderatını boştancıbaşılara, mirahorlara, paşa kethüdalarına bıraktığı eleştirisini yapar. Örneklerini çoğaltır; Bahriyeden yetişmemiş olan Hacı Salih Paşa'nın 1807'de İngiliz filosunun Çanakkale Boğazı'ndan geçmesine engel olamamasının yanında Burgaz Adası yakınında yapılan muharebede dört Osmanlı gemisinin batması üzerine vazifesini bırakarak İstanbul'a geldiğini yazar. Tarihçilerin ümmi ve cahil dedikleri Topçubaşızade Mahmud Paşa döneminde Ruslar tarafından gerçekleştirilen Sinop baskınından bahseder. Şehsuvaroğlu'nun en

³⁸ Age, 61-63.

³⁹ Age, 64-66.

⁴⁰ Age, 67-69.

⁴¹ Age, 70-76.

çok yer verdiği Kaptan Paşalar'dan birisi de Koca Hüsrev Paşa'dır. Onun padişah ile olan münasebetlerinden, yetiştirdiği öğrenciler üzerinden devlet üzerindeki etkisinden bahseder. Bunun en iyi örneği Halil Rifat Paşa'dır. Şehsuvaroğlu daha önce bahsettiği Osmanlı denizciliği adına büyük gayret gösteren ve donanmayı geliştirmek için çalışan Halit Rifat ve Çengelöglü Tahir Paşa'yı yine bir parantez açar. Son yazısında Şehsuvaroğlu 19. asırda Kaptan Paşaların nüfuslu vezirler ve Padişah damadı olduğunu yazarak denizcilikten yetişmiş idareci, kabiliyetli vezirlere bu makamda az rastlandığını söyler. Bu yüzyılda Kaptanı Deryalığa, Damat Mehmet Ali Paşa'nın altı defa, Damat Mehmet Halil Rifat Paşa'nın dört defa, Mehmet Hüsrev, Mehmet İzzet, Firari Ahmet Fevzi ve Kıbrıslı Mehmet Emin Paşalar gibi devrin nüfuzlu vezirlerin farklı zamanlarda bu makamda bulduklarını belirtir.⁴²

Deniz Harpleri

Deniz Kuvvetleri tarafından hazırlanan kitabın üçüncü kısmında Şehsuvaroğlu'nun kaleme aldığı "Deniz Harpleri" yer almaktadır. Bu kısım da kronolojik sıraya göre gitmekte ilk olarak Rodos'un Fethi ile başlamaktadır. Fethin nedeni olarak Rodos şövalyelerinin deniz ticaret yolunu kapamaları, Anadolu ve Rumeli'den Suriye yoluyla Hicaz'a Hac için giden kafilelere şövalyelerin zarar vermeleridir. Bunun üzerine, Kanuni Sultan Süleyman fetih için yeni toplar döktürmüş, donanma hazırlanmış, Kanuni sefere katılmıştı. Donanma fethedilmemiş adalar önünden geçerken bilhassa Sakız Adası halkı telaşlanmıştı. Temmuz 1522'de Kanuni Rodos'a çıktı. 22 Eylül'de bütün istihkâmlar taarruza geçti. 18 Aralık 1522'de şövalyeler teslim oldu.⁴³

Şehsuvaroğlu Kıbrıs'ın fethi için, coğrafi bakımdan önemli olduğunu ve adanın korsanların yatağı haline gelmesiyle II. Selim'in (1566-1574) fetih kararını verdiğini, Sokullu Mehmet Paşa'nın Macaristan ve Arabistan meseleleri halledilmeden fethi karşı olduğunu bildirmesine rağmen Şeyhülislam Ebusuud Efendi'nin fetvasıyla hazırlıklara başlanmıştı. Murat Reis, Piyale Paşa ve Müezzinoğlu Ali Paşa filoları Nisan 1570'de sefere çıktı. Kuşatma kış gelmesiyle Kıbrıs'ta yeterli asker bırakılarak Piyale ve Ali Paşa filoları İstanbul'a geri döndü. Mayıs 1571'de tekrar donanma yola çıktı ve 1 Ağustos 1571'de Kıbrıs, Venediklilerin elinden alınarak fetih tamamlandı. 300 yıldan daha fazla Osmanlı Devleti'nde kalan Kıbrıs, Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla daha da önem kazanmıştı. 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı'ndan sonra yapılan Ayastefenos ve Berlin antlaşmaları neticesinde Kıbrıs'ın İngiltere neden verildiğini, II. Abdülhamid'in (1876-1909) tavrını Mahmut Celaleddin Paşa'nın *Mirat-ı Hakikat* eserini örnek vererek anlatır. Kıbrıs'ın İngilizlere geçici olarak bırakılacağı kabul edilirken II. Abdülhamid'in "hukuku şahaneme asla hanel gelmemek şartıyla muahedenameyi tasdik ederim" ibaresine de vurgu yapılmıştır.⁴⁴

Şehsuvaroğlu'nun kaleme aldığı konulardan birisi de Mezemorta Hüseyin Paşa'nın 1695'teki Koyun Adaları Zaferi'dir. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana bozgunundan sonra kutsal ittifakın kurulması, Macaristan'ın elden çıkması ve Venediklilerin Mora'ya asker çıkardığı bir dönemde, Osmanlı donanması Venediklilere karşı zafer kazanmaya başlamış, bu başarıda meslekten yetişmiş, bilgili ve kahraman, deniz savaşında yedi sekiz yerinden yaralanmasına rağmen ölmediği için Venedikliler kendisine; Mezza-Morto ismini verdiği Hüseyin Paşa'dır. Venediklilerin Eylül

⁴² Age, 77-105.

⁴³ Age, 110-112.

⁴⁴ Age, 113-120.

1695'te Sakız Adası'nı işgal etmeleri üzerine donanma hazırlanmış, Şubat ayının ikinci haftasında Sakız limanında bulunan ve altmış gemiden oluşan Venedik donanması üzerine saldırı yapılacaktır. Plana göre; top menziline giren Mezza-Morta'nın kalyonu düşman amiralinin bulunduğu kalyona iyice yaklaşarak ateş etmesi sonucu kalyon zarar görmüş, Fettah Kaptan komutasındaki gemi arkadan amiralin gemisine ateşe atmış kalyon havaya uçurulmuştur. Bunun üzerine düşman donanması dağılmış, Sakız Adası tekrar ele geçirilmiş, mürettebatın bir kısmı esir alınmıştır. Şehsuvaroğlu, Mezza-Morta Hüseyin Paşa'nın kazandırdığı Koyun Adaları zaferini 17. yüzyılın büyük deniz zaferlerinden birisi olarak nitelendirir.⁴⁵

1853-1856 Kırım Savaşı, Osmanlı Devleti'nin Müttefikleri olan İngiltere ve Fransa ile birlikte 19. yüzyılda Rusya'ya karşı aldığı bir zafer olsa da donanmanın Sinop'ta Ruslar tarafından yakılması bu zaferi gölgeler niteliktedir. Şehsuvaroğlu, Sinop Muharebesi makalesinde deniz arşivini ve yerel kaynakları kullanmış, Sinop'ta demirleyen filo hakkında bilgi vermiştir. Karadeniz'de Rus filosu dolaşıyor, bazı Rus gemileri Osmanlı ticaret gemilerine zarar veriyordu. Karadeniz üzerinden 23 Kasım 1853'de İstanbul'a dönen Mustafa Paşa, Sinop'taki Osmanlı filosunun durumunun iyi olmadığını yetkililere bildirmiş, Rus filosunun Karadeniz'de dolaştığını ifade etmişti. Rus Amiral Nakhikof 30 Kasım'da limana girdi. Osman Paşa, Nizamiye Firkateyninin ateşiyle karşılık verdi. Şehsuvaroğlu, iki donanma arasında dengesiz bir güç farkının olduğunu dikkati çekmiş, örnekler de vermişti. Mesela; "Rus gemilerinin bir bordoya ateş edebilen, çoğu ağır 318 topuna mukabil, Türk filosundaki 282 topun bir bordoya ateş edebilenleri 141 taneydi. Rus topları arasında bir bordoya ateş edebilen 38 tane sekiz funtluk ve 206 altı tane yirmi sekiz funtluk ağır topu olduğu halde, Türk filosundaki toplar arasında, 24 Funtluktan daha büyüğü yoktu." Savaş Osmanlı donanmasının mağlubiyetiyle sona ermiş, Nevaki Bahri Firkateyni süvarisi Ali Bey, savaşın kaybedileceğini anlayınca bir meşale ile geminin cephaneliğine girerek, gemiyle beraber kendini havaya uçurmuştu. Sonuçta 2700 şehit verilmiş, filo komutanı Osman Paşa ve 125 levent Ruslar tarafından esir alınmış, yaralı askerler İngiliz ve Fransız vapurlarıyla İstanbul'a taşındı. Osman Paşa Kaptanı Deryalıktan alınarak yerine Mahmut Paşa getirildi.⁴⁶

Şehsuvaroğlu, Navarin Baskını anlatırken Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Ahmet Cevdet Paşa, Lütfi Efendi ve Lamartini'yi kaynak göstermiştir. Mora ayaklanmasının uzaması kara ve deniz muharebelerinin devam etmesi Akdeniz ticaretini sekteye uğratıyordu. Osmanlı filosunun başında Çengelöğlu Tahir Paşa, Mısır filosunun başında Muharrem Bey vardı. Bütün donanmanın başında ise İbrahim Paşa yer alıyordu. Bu arada Fransız Amirali ile İbrahim Paşa arasında görüşmeler devam ediyor, gelişmeler İstanbul'a bildiriliyordu. Bir Fransız gemisi İbrahim Paşa'yı sorma bahanesiyle limana girdi ve etrafı gözden geçirerek liman dışına çıktı. Ertesi gün 20 Ekim 1827 sabahı İngiliz, Fransız ve Rus filosunun 27 gemisi Navarin limanı önünde göründüler. Müttefiklerin limana ilk giren gemisi, Osmanlı filosunun ana gemisinin başka yere kaldırılmasına talep etti ve bu istek kabul edilmedi. İngilizler, Osmanlı gemilerinden kendilerine ateş edilmesi üzerine karşılık verdikleri iddiasında bulunarak savaş başladı. Savaş sonunda 17 Osmanlı gemisi yanmış, Osmanlı ve Mısır filolarında bulunan 57 gemi kullanılmaz hale gelmişti. Şehsuvaroğlu, Cevdet Paşa'nın ve Lütfi Efendi'nin müttefiklerin böyle bir baskın yapacaklarına İbrahim Paşa'nın haberdar olduğunu tahmin ettiklerini yazar. Şehsuvaroğlu yerli ve yabancı birçok müverrihin yazılar yazdığını örnek

⁴⁵ Age, 121-123.

⁴⁶ Age, 124-127.

vererek Lamartini'nin yazdıklarını örnek gösterir. Lamartini, Türklerin ve Mısırlıların kahramanca mücadele ettiklerini birkaç saat içerisinde yaklaşık 8.000 Türk ve Mısırlı askerinin ölü ya da yaralı olduğunu, müttefiklerin zayıflığının birkaç yüzü geçmediğini, müttefiklerin yangıncı korsan, Türklerin ise hakiki kahraman olduğunu ifade eder.⁴⁷

Şehsuvaroğlu, Balkan Harbi'nde Türk Donanması'nı Amiral Vasıf Temel'in 1925 yılında ele aldığı *Balkan Harbinde Türk Donanmasının İcra Eylediği Harekâta Dair* adlı eserinden aktarır. Filo ve filotillâyı oluşturan birçok teknenin tamir edilmediğini, Mesudiye'nin kondenserinin çatlak olduğunu, Barbaros ve Turgut'un toplarının gelmediğini, ayrıca gemilerde kullanılacak kömürün yeterli olmadığını ifade eder. İmroz (Gökçeada) muharebesinde başarısızlığın sebebini "attığını vuramamak" keyfiyeti olarak nitelendirir. Harpte kullanılan cephane miktarının çok fazla olmasına rağmen, atışlardaki isabetin yüzde hatta binde bir veya iki olduğunu belirtir. Donanma gemilerinin Averof'un torpil menziline girdiğinde gemilere bir telaş aldığını, kömürlerin çok dumanlı olmasından dolayı verilen emirlerin görülememesi ve düşman seferlerinin takip edilememesi vurgulanır. Mondros muharebesinde de yenilginin ana sebebi attığını vuramama olarak gösterilir. Şehsuvaroğlu, Şarköy ve çıkarmasına değinir. Bu harekâtı bir facia olarak değerlendirilerek, bunun sebebini, ordunun bahriyeye ve bahriyelilere önem vermediğinden kaynaklandığını belirtir. 35.000'den fazla askerinin gemilere bindirilmesine rağmen ordu batarya cephanelerinin, harp edevatı ve erzakın henüz sahillere getirilmeden böyle bir teşebbüsün başarısızlığını normal görür. Bulgarlara karşı Şarköy'de bir başarı elde edilemeyince askerler tekrar gemilere bindirilirken, son askerinin filikaya binene kadar Harbiye Reisi Enver Paşa'nın beklemesi takdir-i şayan olarak ifade edilir.⁴⁸

Şehsuvaroğlu, 18 Mart 1956 tarihinde "18 Mart 1915'de Çanakkale Zaferini Kazanmıştık" adlı makalesinde İngilizlerin 1915 yılının başlarında boğazlara geçme hazırlıklarını başladığını, 14 Mart'ta İngiltere'nin Orta Akdeniz filosu komutanına emir verildiğini yazar. Müttefik donanmasının boğazları geçmek için hazırlanan plana göre kara ve deniz kuvvetleri arasında ihtilaf bulunmasına rağmen 18 Mart'ta Çanakkale Boğazı'na saldırı kararı alınır. Şehsuvaroğlu, hiçbir kaynak göstermemesine rağmen donanmalar hakkında detaylı bilgi verir. Sabah hava güzel boğaz suları hafif sis örtülüdür. Saat 11 sularında Amiral de Robeck komutasındaki 18 İngiliz zırhlısıyla Fransız Amiral Geprat komutasındaki 4 Fransız zırhlısı Çanakkale Boğazı'na doğru yavaş yavaş ilerlemeye başlarlar. Queen Elizabeth'in top atışıyla, Osmanlı sahil bataryaları ile düşman drenotları arasında savaş başladı. İngiliz savaş gemileri: Mecidiye, Namazgâh, Rumeli, Hamidiye, Anadolu Hamidiye'si ve Çimenlik tabyalarına ateşe aldılar. Bu arada, henüz Fransız donanması harbe girmemiş, Türk merkez istihkâmları ateşe başlamamıştı. Savaşın ilk saatlerinde Agamemnon gemisi 12 isabet almış, 3 topu hasara uğramıştı. Inflexible gemisi de isabet almış, iki topu parçalanmış, gemide yangın çıkmış aynı zamanda gemi su almaya başlamıştı. Saat 13.00 olduğunda tabyalardaki bazı toplar zarar görmüştü. 18 Mart sabahı öncesi düşman arama tarama gemileri hareket sahasına taramış ancak herhangi bir mayın bulunmadığı haberini vermişlerdi. Müttefik gemilerinden sonra Nusrat mayın gemisi o sahaya yaklaşık 100 mayın bırakmıştı. Saat 14.00 sularında Bouvet zırhlısı bir mayın infilakıyla kısa bir sürede batmış, 679 mürettebattan sadece 30 kadarı kurtulabilmişti. Bu arada Fransız gemileri Karanlık Liman'da toplanarak geri çekilerek harbin sağ cenahını boşaltmaları Osmanlı askerlerinin moralini yükseltmişti. 4 Fransız gemisinin boşalttığı alana doldurmak için 4

⁴⁷ Age, 128-131.

⁴⁸ Age, 132-135.

İngiliz gemisi Çanakkale Boğazı'ndan giriş yapmış ve iki İngiliz gemisi Dardanos tabyalarına susturmuştu. İki İngiliz zırhlısı ağır hasar almış, saat 18.00 sularında bir İngiliz zırhlısının da mayınlara çarparak ağır yara almasıyla, bu hasar alan gemilerden ikisi daha sonra batmıştı. Güneş batımından sonra Amiral de Robeck, donanmanın geri çekilmesi emrini verdi. Şehsuvaroğlu, müttefik donanmaları hakkında da bilgi vermiş, 18 Mart Sabahı bu donanmanın 12 İngiliz, 4 Fransız zırhlısından, muhriplerden, arama ve tarama gemilerinden oluştuğunu belirtmiştir. Bu gemilerin sahip olduğu 500'den fazla toplarına karşılık Türk bataryalarının 150 topu olduğunu, 400 kadar mayının bulunduğunu, 78 ağır topun 20'si haricinde diğerlerinin 1880 model veya daha eski, menzillerinin kısa olduğu bilgisini vermiştir. Şehsuvaroğlu, bu savaşta müttefiklerin 3 zırhlısını kaybettiğini, 2 zırhlının çok ağır hasar aldığını 1000'e yakın zayıat verdiklerini, Türklerin ise 8 topunun hasar gördüğünü 40'dan fazla şehit verildiğini 700'den fazla askerin de yaralandığını yazmıştır. Şehsuvaroğlu 18 Mart Deniz zaferinin Türk tarihi açısından büyük bir hazine olduğunu, bu destansı dersin iyi verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁹

Tersaneler

Kitabın dördüncü bölümünde Şehsuvaroğlu'nun tersanelerle ilgili yazdığı makaleler yer almaktadır. Şehsuvaroğlu, İstanbul Tersanesi'ne ele aldığı makalesinde ikinci elden kaynakların yayınında Takvim-i Vakayi'den de alıntı yaparak, diğer makalelerinin çoğunda olduğu gibi, makalesine akademik bir içerik kazandırmıştır. İlk olarak Doğu Roma dönemi tersanelerinin Langa (Yenikapı) ve Kadırğa'da olduğunu belirttiikten sonra Osmanlı Devleti'nde tersanenin Gelibolu'da olduğunu, Fetih'ten sonra Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) tarafından Kasımpaşa'da tersane kurulduğunu Evliya Çelebi'den örnek vermiştir. Kasımpaşa Tersanesi'nin Fatih'ten itibaren gelişim aşamaları, inşa edilen gemiler, donanma ıslahı için yabancıların getirilmesi, Humbaracı Ahmet Paşa ve Baron de Tott üzerinden örnekler yer verilerek Mühendishane-i Bahri Hümayun'un kurulması anlatılmıştır. III. Selim ve Küçük Hüseyin Paşa'nın gayretiyle III. Selim döneminde İstanbul Tersanesi'nde "62 Toplu Selimiye, 82 toplu Tavusubahri, 76 toplu Heybetendaz, 76 toplu Aslanıbahri, 76 toplu Asarınusrat, 72 toplu Bahrizafer, 50 toplu Meskenigazi, 50 toplu Hümayızafer, 26 toplu Zaferküşa, 26 toplu Cenkâver, 26 toplu Sücayıbahri, Saikabahar, Ateşfeşan, Selâbetnüma" gemilerinin inşa edildiği bilgisini vermiştir. Harap halde olan Aynalıkavak Sarayı'nın yıkılarak buraya vapur çarklarının konulduğunu, yeni haddehane yapıldığını hatta bunun ebatlarının 8x21x23 ölçülerinde olduğu vurgulanmıştır. II. Mahmud döneminde yine Nüsratiye, Tefviye ve Şadiye gemilerinin denize indirildiğini, Abdülaziz döneminde Osmanlı donanmasının Avrupa'da ikinci duruma gelmesine rağmen, Avrupa'dan yeteri kadar yardım alamadığını vurgulamıştır. Daha sonra Avrupa tarzı tezgâhların kurulması için çalışılmış, ancak II. Abdülhamid döneminde bu çalışmalar yeteri kadar devam ettirilememiştir.⁵⁰

Şehsuvaroğlu Eski Haliç makalesinde tersanede yapılan yeniliklerin yanın Haliç'in genel durumu hakkında bilgi vererek, Haliç Tersanesi yanında bulunan Aynalıkavak Sarayı'nın⁵¹ zamanla bakımsız kalmasından dolayı I. Abdülhamid dönemi sadrazamlarından Koca Yusuf Paşa tarafından tadilat yapıldığını vurgulayarak geçmiş atalarına atıfta bulunmuştur.⁵²

⁴⁹ Age, 136-139.

⁵⁰ Age, 142-151.

⁵¹ Age, 162. 1805 yılında eski Aynalıkavak Sarayı, Has bahçe Kasrı ve iki küçük köşk bırakılmak suretiyle yıkılmıştı.

⁵² Age, 152-154.

Şehsuvaroğlu “19. Asırda İstanbul Tersanesi” makalesinde daha önce yazdığı makalelerdeki bilgilerin yanında İstanbul’da Fransız elçisi olan General Sebastiyani’nin Osmanlı Donanması hakkında Napolyon Bonapart’a verdiği bilgileri Enver Ziya Karal üzerinden aktarmıştır. Ayrıca, ilk defa 1831’de Amerika’dan bir korvet alındığını, Amerikalı gemi inşa mühendisi F. Rhodes ve bazı mühendislerin İstanbul’a geldikleri, F. Rhodes’in İstanbul’da ilk buharlı gemiyi inşa ettiğini vurgulamıştır.⁵³

Şehsuvaroğlu yazılarında Donanma için gerekli malzeme, mühimmat ve makinalar için Aynalıkavak, Yalı Köşkü Fabrikaları ile Eyüpsultan’da Eski Bir Fabrika makalelerine yer vermiştir.⁵⁴ “1872 Senesinde Kasımpaşa ve Tersane yazısında”, tersaneyi ve çevresini adım adım 1872 tarihli bir kayıta göre anlatmış ancak kaynak göstermemiş, devamında bahriye arşivinden bir belgeye yer vermiştir. Buna göre: Bugünkü Deniz Hastanesi’nin yerinin 18. yüzyıl sonlarından 19. yüzyıl birinci yarısına kadar Kaptan Paşaların konağı olduğunu, 1838’de bu binanın tadilat yapılarak burada Bahriye Mektebi’nin kurulduğunu, mektebin Heybeliada’ya nakli üzerine, Sakızağacı’nda bulunan Bahriye Hastanesi’nin eski Eski Kaptan Paşalar konağını taşındığını yazmıştır. Yazıda günümüzde Taşkızak olarak bilinen tersanenin eski tersane sarayının yerine kurulduğunu da yer vermiştir.⁵⁵ Tersanelerde 18. ve 19. yüzyılda çalışan Türk ve yabancı gemi inşa mühendislerine yer verilmiştir. İstanbul haricinde: Basra, Cidde, Alaiye (Alanya), Girit, Kemer, Kazdağı (Edremit), Sakız, Limni, Taşoz, Çanakkale, Rusçuk, Ereğli, Sinop, İzmit, Gemlik, Midilli, Rodos tersanelerinin bulunduğunu, bazılarında gemilerin kurulduğunu, bunların tekne halinde İstanbul’a getirilerek burada silahla donatıldığı, bu yüzyıllarda inşa edilen gemilerin özelliklerine yer verilmiştir.⁵⁶ 19 yüzyılın birinci yarısında buharlı gemilerin İstanbul’a gelmeye başlamasıyla tersanede ona göre düzenlemeye gidildiğini, ilk geminin 1827’de II. Mahmud döneminde getirildiği ve isminin “Buğ Gemisi” olduğunu ve geminin özellikleri anlatılmıştır. 19. yüzyılda Amerikalı Mühendis Foster Rhodes’un yaptığı gemilere ve özellikleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır.⁵⁷ İstanbul Tersanesindeki havuzlar da yazı konusu olmuş, Küçük Hüseyin Paşa’nın Kaptanı Deryalığı döneminde üç ambarlı büyük kalyonların inşasına başlandığı ve Avrupa’dan bunların yapımı ve teçhizatı için uzmanların getirildiği vurgulanmıştır. Taşkızak’ın ölçülerinin 400x60x32,5 olduğunu, bu kalyonun yapılmasıyla kalyonların yapımının kolaylaştığı, Taşkızak’taki iki numaralı havuzun 1825’te Tersane Emni Sait Efendi tarafından yapıldığına yer verilmiştir.⁵⁸

Gemiler

Bu bölümde Şehsuvaroğlu’nun gemilerle ilgili yazılarına yer verilmiştir. 19. yüzyılda Harp Gemilerindeki Tezyinat usulleri anlatılarak Mahmudiye örneği ve diğer gemilerin özellikleri bahis konusu olmuştur. Mahmudiye ve Fethiye kalyonlarının ne zaman inşa edildikleri, kalyonların özellikleri, içlerine yapılan döşemeler, Mahmudiye Kalyonunun Kırım Savaşı’ndaki kahramanlığı ve rolü, bu kalyonun II. Abdülhamid zamanında söktürüldüğü anlatılmıştır.⁵⁹ “Bir Harp Gemimizin Tarihi” yazısında, ilk zırhlı gemilerin 1853-1856 Kırım Savaşı’nda kullanıldığı, Osmanlı Devleti’nin

⁵³ Age, 158-161.

⁵⁴ Age, 162-173.

⁵⁵ Age, 174-179.

⁵⁶ Age, 180-186.

⁵⁷ Age, 187-192.

⁵⁸ Age, 193-195.

⁵⁹ Age, 198-207.

bu tür gemileri 1864 yılında almaya başladığı vurgulanmıştır. Donanmaya katılan zırhlı gemilerin özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. İngiltere'den alınan buharlı Mecidiye ve İzzettin gemilerinin özelliklerine yer verilerek bunların nerelerde kullanıldıkları anlatılmış, ayrıca İstanbul Tersanesinde inşa edilen Taif Vapurunun özellikleri de ele alınmış, Taif vapurunun Sinop baskını ve Kırım Savaşı'ndaki rolünü de değinilmiştir.⁶⁰ “Mektep ve hastane olarak kullanılan eski kalyonlar” makalesinde III. Selim ve II. Mahmud devirlerinde alınan ahşap kalyonların artık savaşlarda görevlerini yerine getiremediği teknolojinin gerisinde kaldıklarından dolayı bunların geniş güverteleri sayesinde kalabalık askeri birlikleri barındırabilecek kışla ve mektep olabileceği değerlendirilerek, kalyonlardan uygun olanlar Kasımpaşa'da mektep ve kışla hizmetlerine tahsis edildi. Kırım Savaşı esnasında da 1854 yılında Mesudiye'nin kara askerlerine, Suriye fırkateyni deniz erlerine ve Mahmudiye, İngiliz askerleri için hastane olarak kullanılmıştı. 1896 yılında artık kullanılmaz hale gelen Merih ve Utarit Korvetlerinin makinaları sökülerek, Merih, boğazın Karadeniz ağzında, Utarit ise Kandilli'de karakol olarak kullanıldı. 1903 yılında yaklaşık yoksan yaşında olan Fethiye Kalyonu da Haliç Tersanesi'nde Haddehane öğrencilerine yatakhane yapılmıştı.⁶¹ İstanbul'da Yapılan Harp Gemileri faslında Topkapı Sarayı Arşivi ve Hammer, Selânikî tarihi kullanılmış, II. Bayezid (1481-1512), Kanunu Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde yapılan gemiler hakkında bilgi verilerek, donanma takviyesine vezirlerin şahsi servetleriyle katkıda bulduklarına yer verilmiştir. Bunlardan 1590 yılında Sadrazam Sinan Paşa'nın yedi pare kadirga, Ferhat Paşa'nın beş pare, Nişancı Mehmet Paşa'nın üç pare, Hızır Paşa'nın iki pare kadirga inşa ettirdiği Selânikî tarihinden alıntı yapılarak örnek verilmiştir.⁶²

Şehsuvaroğlu'nun kaleme aldığı ve uzun yazdığı konulardan birisi de Ertuğrul Fırkateyninin Japonya Seferidir. Dönemin Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa'nın⁶³ Ertuğrul Fırkateyninin bu işe uygun olduğu, tamir ve teçhizinin yapıldığını ve Mart ayında yola çıkabileceğini bildirmişti. Birkaç lisan bilen Miralay Osman Bey geminin kaptanı yapılmıştı. Ertuğrul Fırkateyninin yola çıkacağı haberleri üzerine Haliç Tersanesindeki deniz subayları arasında dedikodu yürümüş, bu fırkateynin Japon sularındaki tayfunlara ve denizlerde meydana gelen fırtınalara karşı dayanıklı olmadığı, bu gemi ile sefere çıkmanın intihar olacağı konuşuluyordu. Ertuğrul'un çarkçıbaşı İngiliz Harti Bey, Bahriye Nezareti'ne Ertuğrul'un bu seferi tamamlayamayacağını kazanın eski ve hiçbir vakit teftiş ve tamir görmediğini rapor etmiştir. Bunun üzerine Nezaret, Harti Beyi, Ertuğrul'dan alarak Kadıköy ve Adalara giden gemilerden birisine görevlendirmiştir. Çıkan bu dedikodular üzerine gerekli tedbirlerin alınması Bahriye Nezareti'nden bir İrade ile rica edilmiş, imalat ve fabrikalar komisyonu Ertuğrul'un Japon ve Hint denizlere gidebilecek şartlara haiz olduğu kararını vermiştir. Gerekli hazırlıklar yapılarak Ertuğrul yola çıkmış, makalede yol süreci, Japonya'daki gelişmeler, Gemi kaptanı Tuğamiral Osman Paşa'nın, bir arkadaşına yazdığı Tokyo anıları, geminin geri dönüş yolculuğuna çıkması ve kaza geçirmesi geniş bir şekilde anlatılmıştır.⁶⁴

“Eski Gemilerimiz” makalesinde Ali Rıza Seyfi'nin makalesine atıf yapılarak Osmanlı'daki gemilere 18. Yüzyıldan beri isim verilmeye başlandığı, daha öncesinde harp gemilerine boylarına ve

⁶⁰ Age, 208-220.

⁶¹ Age, 221-223.

⁶² Age, 224-227.

⁶³ Hasan Hüsnü Paşa konusunda bkz. Mehmet Korkmaz, *Bahriyede Bir Ömür Sultan II. Abdülhamid'in Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa*, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2022).

⁶⁴ Halûk Y. Şehsuvaroğlu, age, 242-255.

taşıdıkları top adedine göre adlandırıldığı vurgu yapılır. Bazı kaynaklarda Padişah için yapılan gemiye “Başardei Hümayun” isminin verildiği Kanunu Sultan Süleyman’ın Rodos Seferinde bindiği geminin “Yeşil Melek” olduğunu Evliya Çelebi üzerinden aktarır. Harp gemilerinin dönem dönem isimlerindeki değişimler aktarılır.⁶⁵

Şehsuvaroğlu sadece Osmanlı’ya yönelik değil, aynı zamanda Cumhuriyet döneminde 29 Aralık 1954 günü Türk donanmasına katılan “Cerbe” denizaltısına da yer vermiştir. Denizaltının eski ismi, ebatları, topları, motor ve yakıt türü, yaptığı hız ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Denizaltına “Cerbe” isminin verilmesi Osmanlı Devleti’nde denizciliğin şaha kalktığı bir dönem olmasına atıf yapılarak, bu ismin mürettebat üzerinde olumlu bir etkisi olacağı vurgulanmıştır.⁶⁶

Şehsuvaroğlu’nun “kışlalara ait makaleleri” Deniz Kuvvetleri’nin hazırladığı kitapta, altıncı bölümde verilmiştir. Bu bölümde Kalyoncu Kışlası, Bahriye Divanhanesi ve Kaptan Paşa Konağı hakkında; ne zaman yapıldıkları, ne işlev gördüklerine dair ayrıntılı bilgi verilmiştir.⁶⁷ Yedinci bölümde ise Türk-Yabancı Deniz Münasebetlerine yer verilmiş ve Amiral Nelson’a özel bir parantez açılmıştır. Başbakanlık Arşivi kaynak gösterilerek Mısır’ın Fransızlar tarafından işgal edilme düşüncesi Babıali’yi telaşa düşürmüş, Paris Seferi Ali Efendi vasıtasıyla girişimlerde bulunulmuş, ancak başarılı olamamıştır. Mısır’ın Fransızlar tarafından işgalinden sonra Osmanlı Devleti, İngiltere ve Rusya ile anlaşmış, Nelson donanması Osmanlı sularında dolaşırken, İngiliz Generali Keller, İstanbul’a gelerek mühimmatı hediye olarak vermiş, İstanbul’da bulunan İngiliz subayların masrafları Babıali tarafından karşılanmıştır. Amiral Nelson’un Ebukırda Fransız donanmasını yakması sonucunda tehlike geçmiş, Nelson hem İngiliz hem de Osmanlı hükümeti tarafından takdir edilerek hediyeler verilmiştir.⁶⁸ 1849 yılında İngiliz donanmasının Türk karasularını ziyaretinden sonra iki donanma komutanları arasında görüşme olmuş, buna mukabil iki Osmanlı harp gemisinin İngiltere’ye ziyaretine yer verilmiş, bu ziyaret Mirat-ı Zafer Firkateyni Mustafa Bey hatıraları üzerinden anlatılmıştır.⁶⁹ Şehsuvaroğlu’nun üzerinde durduğu konulardan birisi de İstanbul’a gelen Amerikan Harp gemileri ve Türk-Amerikan denizcilik ilişkileri üzerinedir. İstanbul’a gelen ilk Amerikan bandıralı gemi George Washington’dur. Gemi III. Selim’i selamlayarak Haliç’e demirlemiş, Komodor William Bainbridge, Kaptan Paşa’ya ziyaret etmiş, ticaret anlaşması görüşmeleri yapılarak Amerikan başkanının İstanbul’a bir elçi tayin ettiğini bildirmişti.⁷⁰ Şehsuvaroğlu, Kırım Harbinde Müttefik donanması hakkında bilgi vererek, özellikleri hakkında detay vermiştir.⁷¹

Sekizinci bölümde yer alan Deniz Tarihimize ait hatıralarda, Kaptanı Derya Ahmet Vesim Paşa’nın hatıralarına, Abdülaziz’in intihar olayına ve II. Abdülhamid ile ilişki ilişkisine yer verilmiştir. Bir diğer hatıralarına yer verilen, önemli araştırmalar yapan ve neşriyat yapmasıyla tanınan Süleyman Nutki Bey’dir.⁷²

⁶⁵ Age, 256-258.

⁶⁶ Age, 276-279.

⁶⁷ Age, 282-292.

⁶⁸ Age, 294-297.

⁶⁹ Age, 298-310.

⁷⁰ Age, 311-317.

⁷¹ Age, 318-320.

⁷² Age, 321-337. Bkz. Mehmet Korkmaz, “Aydın Müteşebbis Bir Bahriye Subayı: Süleyman Nutki Bey’in Hayatı (1854-1924) ve Eserleri”, *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 2, no. 2 (2021): 170-195.

Dokuzuncu bölümde yer alan “Deniz Tarihimize ait bazı vesikalarda” donanmanın savaş öncesi hazırlıkları, III. Murad döneminde donanmasının Kanunu Sultan Süleyman dönemindeki önemini kaybetmeye başladığını, donanma bilgisi olmayan Bostancıbaşı gibi devlet görevlilerinin Kaptan Paşalığa talip oldukları Kaptanı Derya Sinan Paşa'nın arzı üzerinden anlatılmıştır.⁷³ “1860 Yılında Bahriyemiz”, “1863-1876 Seneleri Arasında Denizcilliğimize Ait Bazı Notlar” ve “Ordu ve Donanmamızda Yapılan İlk Manevralar” yazılarında daha önce yazdığı yazıların çok az değişiklikle tekrarı niteliğindedir.⁷⁴ Çünkü bunlar gazete yazıları olduğundan yazılan bir yazının üzerinden birkaç yıl geçtiğinde yeni bir yazı hüviyetine kazanabiliyor. “Tanzimat Devrinde Bahriyemiz” makalesinde bahriyenin ıslahı Bahriye okulundan iyi subaylar yetiştiği, okulun daha verimli hale gelmesi için Volker Kaptanla “Mektep Nazırı” Mustafa Paşa'nın sundukları raporların uygulamaya geçildi. Harp gemilerinin 12 topludan 130 topluya kadar olduğu, Türk bahriyesinde üç amiral ile beş amiral yardımcısının olduğu, Türk deniz erlerinin daha çok Karadeniz bölgesinden temin edildiği, Sinop baskınında büyük hasar alan donanmanın Kırım Harbi'nden sonra tekrar ihya edildiği anlatılır.⁷⁵ Bu bölümdeki diğer yazılar daha önce bahsedilen konuların tekrarı niteliğindedir.

Kitabın onuncu ve son bölümü “Müteferrik Yazılara” ayrılmış, “Türk Denizcilerinin Eski Kıyafetleri” faslında donanmanın en eski erleri leventlerin, 1682'de kurulan Kalyoncu sınıfının, III. Selim dönemi ve 1806'da çıkarılan kıyafet düzenlemesine yer vermiştir. 1827 yılında Bahriyede ilk defa yazlık beyaz elbiseye geçildiğini Lûtfî tarihi üzerinden vermiş, 1829'da Gemi komutanlarının kıyafetlerindeki düzenlemeyi, denizcilerin yakalarının ön tarafına sınıf ve nişanlarını taşıyacakları ve bu uygulamanın sonradan kaldırılması deniz arşivi kaynak gösterilerek aktarılmıştır. Kırım Harbi'nden sonra denizci elbiselerinde değişiklik yapıldığı 1859 yılında ise elbiselerin tekrardan düzenlendiği konusu üzerinde durulmuştur.⁷⁶

Şehsuvaroğlu'nun sayfasında özel yer ayırdığı kişi ise Deniz Albayı Safiyettin Dağada'dır. Babasının Çerkez, annesinin İngiliz olduğu buna rağmen Türklüğün bütün hasletlerine sahip Dağada'yı, Yavuz zırhlısının komutanı olduğu dönemde tanıdığını, 1910 Bahriye Mektebi mezunu olduğunu, ömrünün son dönemini ise Bahriye Mektebi hocalığı ile geçirdiğini anlatır. Demokrasiye ve hürriyete bağlı olması askerlikteki kusurlarından biri olduğu, tenkidi sevdiğini, tehlikelere göze alarak düşündüğünü ve fikirlerini söylemekten çekinmediğine vurgu yapılır. Şehsuvaroğlu, Dağada'nın üst rütbelerinin verilmesi gerektiğini ancak bu rütbelerin verilmediğini düşünenlerden birisidir. Çünkü Dağada'nın vasıflarıyla ve kültürüyle, deniz okulları komutanlığına en iyi aday olduğu Şehsuvaroğlu tarafından vurgu yapılmıştır. Şehsuvaroğlu, Deniz Harp Okulu'nun bir sınıfına Safiyettin Dağada'nın isminin verilmesini ve resminin asılmasını makalesinde öneri olarak sunmuştur.⁷⁷ Kitaptaki son makaleler ise Deniz Ressamları ve Deniz Haritacılığı üzerinde durmuş, haritaları Başbakanlık Osmanlı Arşivini ve Deniz Arşivini kaynak göstererek anlatmıştır.⁷⁸

⁷³ Haluk Şehsuvaroğlu, age, 338-341.

⁷⁴ Age, 342-354.

⁷⁵ Age, 355-357.

⁷⁶ Age, 366-369.

⁷⁷ Age, 370-372.

⁷⁸ Age, 373-379.

DİĞER ESERLERİNDEKİ ASKERÎ YAZILAR

Tarihçi Gözüyle Atatürk

Bu kitap, Şehsuvaroğlu'nun yazdığı makalelerden derlenmiştir. Çünkü kitap içerisindeki bazı makaleler Şehsuvaroğlu adına derlenen diğer eserler içerisinde de vardır. “Çanakkale’de Mustafa Kemal” makalesinde cepheye genel olarak giriş yapıldıktan sonra Mustafa Kemal’in Sofya ateşemiliterliğinden Çanakkale cephesine gelişi, cephedeki gelişmeler Korgeneral İzzettin Çalışlar ve Ruşen Eşref’in *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Müllakat* eserleri üzerinden aktarılmıştır.⁷⁹ “Başkumandan Meydan Muharebesi” makalesinde Mustafa Kemal’in Temmuz 1922 sonunda Akşehir’e geldiği 27-28 Temmuz gecesi Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi ile tespit edilen planı görüştüğü ve 15 Ağustos’a kadar bütün hazırlıkların tamamlanması emrini verdiğine yer verilir. Ağustos sonunda Konya’ya hareket ettiğinde gazeteler onun Çankaya’da çay ziyafeti olduğunu yazarak yapılacak planın gizliliği esas alınmıştır. Gazi Paşa, tekrar Akşehir’e gelmiş, müzakereler sonucunda 26 Ağustos’ta taarruz başlayacağı emrini vermiştir. Devamında Milli Mücadele’deki gelişmelere yer verilmiş, Gazi Mustafa Kemal’in harp idare merkezi olarak Kocatepe’yi seçtiği, 29/30 Ağustos gecesi düşmanın ordularımız tarafından çevrildiğini görmüştü. Sonrasında Türk ordusu Dumlupınar Harp meydanından İzmir’e doğru yol almaya başlamıştı. Bu makale yazılırken Nutuk’tan, Salih Bozok’un hatıratından ve Tefik Bıyıklıoğlu’nun verdiği bilgilerden yararlanılmıştır.⁸⁰ Mustafa Kemal’in “İzmir’e Girdiği Güne” ve sonrasındaki gelişmelere yer verilmiştir.⁸¹

Sultan Aziz Hususî, Siyasî Hayatı, Devri ve Ölümü

Kitapta: “Abdülaziz, Ordu ve Donanma” başlığı adı altında; Abdülaziz’in ordu ve donanmanın Avrupa düzeyine çıkarılması düşüncesinin samimi olduğu, Bakanların para olmadığına dair maruzatını ise dikkate almadığı, Fuat Paşa’nın, padişahın ayda 20 kese olan tahsisatının yarısını kesmek istediği ve bazı gemilere kıçtankara yapmak istediği anlatılır. Padişah ile Fuat Paşa arasında ihtilâf meydana gelmesi ve Abdülaziz devrindeki israfın durdurulamaması, buna ilaveten borç para ile donanma kurmanın uygun olmayacağını dile getiren Fuat ve Âli Paşalar istifa ettiler. Parasızlığa, mali endişelere rağmen borç para alınarak padişah isteği yerine getiriliyor, ordu yeni silahlarla teçhiz ediliyor, donanma zırhlı gemilerle kuvvetlendiriliyordu. Bazı silahların İstanbul’da üretilmesi için Tersane ve Tophane fabrikaları devrin ölçülerine göre düzenlendi. Kasımpaşa’da modern tersanelerden birisi inşa edildi. Londra’da 25 kadar zırhlı yaptırıldı. İngiliz ustalar İstanbul’a getirilerek muhtelif tip gemi ve vapurların inşasına başlandı. Harp gemilerine torpido silahı bu dönemde getirildi. Yeni ordunun kıyafetleri, savaşlarda kullanıma uygun hafif bir şekle sokuldu. Ancak, dönemin önemli devlet adamı, tarihçi ve hukukçu Ahmed Cevdet Paşa, Abdülaziz tarafından borç alınarak oluşturulmak istenen donanmaya karşı çıkmış, Avrupa düzeyinde bir ordu ve donanma için zamana ve nakit paraya ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.⁸²

⁷⁹ Haluk Y. Şehsuvaroğlu, *Tarihçi Gözüyle Atatürk*, (İstanbul: Varlık Yayınevi, 1959), 18-24.

⁸⁰ Age, 37-41.

⁸¹ Age, 42-46.

⁸² Haluk Y. Şehsuvaroğlu, *Sultan Abdülaziz Hususî, Siyasî Hayatı, Devri ve Ölümü*, (İstanbul: Hilmi Kitapevi, 1949), 29-31., Haluk Y. Şehsuvaroğlu, *Sultan Aziz Hayatı-Hal’i-Ölümü*, (İstanbul: Kristal Reklam ve Matbaa Hizmetleri, 2011), 38-40., Haluk Şehsuvaroğlu’nun kaleme aldığı: “Sultan Aziz Hususî, Siyasî Hayatı, Devri ve Ölümü” adlı 1949 basımı kitabı; TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından 2011’de, 1949 baskının kitap kabağı şeklinde;

Boğaziçi'ne Dair

Şehsuvaroğlu “Boğaziçi ve Osmanlı Hükümdarları” yazısında II. Mahmud’u 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında Tarabya’da “azimli ve kararlı” olarak nitelendirirken 1833’te Ruslarla yapılan Hünkâr İskelesi Antlaşması sonrasında II. Mahmud için “dost sıfatıyla gelen Rus askerlerinin geçit resmini kabul ederken mustarıptı” değerlendirmesini yapar.⁸³ Çünkü 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı’nda, Rus donanmasının İstanbul Boğazı önünde görünmesi ve Rus ordusunun Edirne’yi yaklaşması üzerine halkı teskin etmek ve askerlere destek olmak için II. Mahmud Sancağı Kalender Kasrı’na getirmiş ve kasır Edirne Antlaşması imzalanana kadar Osmanlı Devleti’nin yönetim merkezi olmuştur.⁸⁴

Eski Türk Sanatları

“Eski Deniz Müzesi’ndeki Muhteşem Kadırga” IV. Mehmed önemine atfedilen kadırganın ebatları, tezyinatı ve ne zaman yapıldığına dair tartışma ele alınmıştır.⁸⁵

Asırlar Boyunca İstanbul Sarayları

Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’a girişi ve İstanbul’un Fethi esnasında gemilerin Haliç’e indirilmesi ve muhasara hakkında bilgi verilerek, bu durumlar resim çizimleriyle verilmiştir.⁸⁶ “İstanbul’un Hisarları ve Kaleleri” makalesinde ana konu Anadoluhisarı, Rumelihisarı ve Yedikule olmasına rağmen girişte Yoros (Anadolukavağı) kalesinden de bahsedilmiş, hisarların ne zaman kimler tarafından yapıldığı, Evliya Çelebi’den alıntı yapılarak anlatılmış, hangi dönemlerde tadilatın geçirildiklerine yer verilmiştir. Ayrıca Yedikule Hisarı’nın 1950’lerdeki hali çizimlerle gösterilmiş, Genç Osman’ın (1618-1622) Kapıkulu askerleri yeniçeriler tarafından hisara getirilmesi ve öldürülmesi meselesi anlatılmıştır.⁸⁷ Şehsuvaroğlu’nun ele aldığı konulardan birisi de ailesinin mezarlarının olduğu Nakşidil Valide Sultan Türbesi haziresidir. Burada Koca Yusuf Paşa ahfadından olanların mezar taşları vardır. Babası da vefat ettikten sonra Nakşidil Haziresine defnedilmiş, daha sonra annesi ve kendisi de buraya defnedilecektir.⁸⁸

Haluk Y. Şehsuvaroğlu’nun kaleminden İstanbul’dan Sesler ve Renkler

Bu kitapta Şehsuvaroğlu’nun makaleleri bir araya getirilerek konusuna göre bir sınıflandırma yapılmıştır. Eserde askeri yapılardan olan “Tophane”ye yer verilmiştir. Burasının harp sanayisi açısından önemli olduğu, 19. Yüzyılda Tophane’ye gezen bir İngiliz’in kaleminden, tophanede imal edilen toplar ve özellikleri hakkında kısa bilgi aktarılır ve II Mahmud döneminde Tophane’de bir hayli imar faaliyetlerinin yapıldığı, alet ve edevat fabrikalarıyla top dökülmesine mahsus vapur

“Sultan Aziz Hayatı-Hal’i-Ölümü” şeklinde yayınlamıştır. 1949 baskısında kapak resminde Abdülaziz’in yüzü yandan verilirken, 2011 baskısında önden resmi önden verilmiştir. 2011 basımı 1949 basımına sadık kalınarak aynen yazılmış, sadece yazım hataları düzeltilmiştir.

⁸³ Haluk Y. Şehsuvaroğlu, *Boğaziçi’ne Dair*, (İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1986), 24.

⁸⁴ Şehsuvaroğlu, *Boğaziçi’ne Dair*, age, 151-156, 343-345., Salim Aydın, “Kalender Kasrı: Yapımı, Tadilatı ve II. Mahmud Dönemi Askerî Üs Olma Süreci”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 67, (2021):281-298.

⁸⁵ Haluk Y. Şehsuvaroğlu, *Eski Türk Sanatları*, (İstanbul: Varlık Yayınevi, 1960), 25-28.

⁸⁶ Haluk Y. Şehsuvaroğlu, *Asırlar Boyunca İstanbul Sarayları, Camileri, Abideleri, Çeşmeleri*; Cumhuriyet Gazetesi ilavesi olarak yayınlamıştır. Daha sonra bunlar birleştirilerek kitap haline getirilmiştir. 6-10.

⁸⁷ Age, 33-40.

⁸⁸ Age, 138-139.

makine hanesi ile bazı kışlaların tadilatı yapılır.⁸⁹ Şehsuvaroğlu'nun kaleme aldığı başka bir makalede, Başbakanlık Arşivi yanı sıra yerli ve yabancı eserlere kaynak gösterdiği diğer bir askeri yapı Selimiye Kışlası'dır. Kışlanın olduğu yerde daha önceleri Kavak Sarayı olduğu III. Selim döneminde bu sarayın yerine bir kışla başlandığını, 1800 yılında tamamlanarak Nizam-ı Cedit askerlerinin eğitimi için açıldığı bilgisine yer verilir. Kavakçı Mustafa İsyânından sonra Levent Çiftliği'nde olduğu gibi Selimiye Kışlası da yakılmıştı. II. Mahmud döneminde Moralı Osman Efendi'nin eminliğinde yapılan kışla 1828 yılında açıldı. Kışlanın önemi ve özellikleri bir yine iki İngiliz yazarın gözlemlerinden aktararak, 1853-1856 yılları arasında yapılan Kırım Savaşı'nda oynadığı rol ve Florence Nightingale'ye yer verilmiştir.⁹⁰

Tarihi Odalar

Şehsuvaroğlu, "Mustafa Kemal'in Dershanesi" makalesinde Mustafa Kemal'in Pangaltı'ndaki Harp Okulunda (Harbiye) arkadaşlarıyla beraber okuduğu sınıf ve arkadaşlarının kimler olduğu üç yıl boyunca kimlerden ders aldıkları isim verilerek anlatılmıştır. Daha sonra Harp Akademisi ve Şam'a gidiş sürecine kısaca yer verilmiştir.⁹¹ Mustafa Kemal'in Şişli'deki evinde alınan kararlar ve vatanın kurtuluşu için yapılan değerlendirmeler "Mustafa Kemal'in Mütareke Yıllarında Milli Mücadele Esaslarını Kararlaştırdığı Oda" makalesinde ele alınmıştır.⁹²

SONUÇ

Haluk Yusuf Şehsuvaroğlu'nun kitapları yazdığı makalelerden oluşmaktadır. Şehsuvaroğlu'nun yaşadığı dönemde makalelerin bir kısmı kitap haline getirilmesine rağmen makaleleri daha çok o vefat ettikten sonra kitaplaştırılmıştır. Bazen aynı makaleler farklı isimle basılan kitaplarda yer almaktadır. Makaleleri *Yücel* ve *Hayat* dergileri ile *Akşam* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde yayımlanmıştır. Şehsuvaroğlu'nun askeri deniz tarihi makaleleri Deniz Kuvvetleri tarafından toplanarak kitap haline getirilmiştir. Şehsuvaroğlu'nun makaleleri gazete yazısı olmasından dolayı bazen hikâyeci tarih anlayışına sahip olmuş, bazen de yerli ve yabancı eserlerin yanında Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Deniz Arşivlerini kullanarak makaleleri akademik bir hüviyet kazanmıştır. Yazıları farklı zamanlarda gazete ve dergilerde yayınlandığı için bazen makalelerde Şehsuvaroğlu'nun tekrara düştüğü görülür. Bu durum yazıların çok geniş zamana yayılması ve farklı gazete ve dergilerde yayımlanmasından kaynaklanmaktadır. Yazarın en büyük kazançlarından birisi de Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemi komutanlarını tanıyarak onların görüşlerini makalelerinde yer vermesidir.

Şehsuvaroğlu yakın döneme kadar daha çok kültür ve İstanbul yazılarıyla ön plana çıkmış, aynı makaleleri farklı kitaplarda yer almıştır. Burada üzerinde durulması gereken konulardan birisi de Şehsuvaroğlu'nun yazdığı bütün makalelerin tespit edilip edilmediği konusudur. Şehsuvaroğlu'nun bütün makalelerinin tespit edilerek, kitaplarda bulunmayan makalelerde derlenerek Şehsuvaroğlu'nun askerî tarih konusuna katkısı daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü

⁸⁹ Haluk Y. Şehsuvaroğlu'nun kaleminden İstanbul'dan Sesler ve Renkler, Ed. Alpay Kabacalı, (Creative Yayıncılık, 1999), 135-136.

⁹⁰ Age, 186-189.

⁹¹ Halûk Y. Şehsuvaroğlu, *Tarihi Odalar*, (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1954), 94-97.

⁹² Age, 138-147.

Şehsuvaroğlu denizciliğin farklı alanlarında makaleler yazmıştır. Bu makale, bu konuda Haluk Şehsuvaroğlu'nun ne kadar yetkin olduğunun anlaşılması açısından önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı (30-11-1-0), 120-12-7, 29.04.1938., 125-36-15, 22.10.1938., 127-48-18, 31.12.1938.

Kararlar Daire Başkanlığı (1928-) (30-18-1-2), 130-73-17, 13.10.1952., 169-20-1, 05.04.1963.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (Dz. K.K.), Lalahan Deniz Genel Arşiv Müdürlüğü (LDGAM), Haluk Şehsuvaroğlu Özlük Dosyası.

Kitap ve Makaleler

Aydın, Salim. “Kalender Kasrı: Yapımı, Tadilatı ve II. Mahmud Dönemi Askerî Üs Olma Süreci”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 67, (2021):281-298.

Çoker, Fahri. *Bahriyemizin Yakın Tarihinden Kesitler*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Karargâh Basımevi, 1994.

Demirtaş, Bahattin. “İnformal Tarih Eğitiminde Öncü Bir Cumhuriyet Aydını: Haluk Şehsuvaroğlu ve Tarih Yazıları”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (Gefat)*, 38 (1) / 2018: 387-404.

Korkmaz, Mehmet. “Aydın Müteşebbis Bir Bahriye Subayı: Süleyman Nutki Bey'in Hayatı (1854-1924) ve Eserleri”, *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 2, no. 2 (2021): 170-195.

Korkmaz, Mehmet. *Bahriyede Bir Ömür Sultan II. Abdülhamid'in Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa*, İstanbul: Selenge Yayınları, 2022.

Korkmaz, Mehmet. “Bahriye Kütüphanesi”, *Şehir/Sanat/Şehir Tematik Dergi*, 5 / 2021: 105-107.

Korkmaz, Mehmet. “Yakınçağ Tarih Araştırmalarında Deniz Tarihi (Bahriye) Arşivi'nin Önemi”, Ed; Hatice Oruç- Mehmet Yıldırım- Songül Kadioğlu, 2. *Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi*, (Ankara: Ankara Medya, 2019), 2: 751-769.

Malkoç, Eminalp. “Soğuk Savaş'a Geçiş Sürecinde Akşam'ın Penceresinden Türk Denizciliği (1945-1950)” *Mavi Atlas*, 6 (2) / 2018: 1-27.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. *Asırlar Boyunca İstanbul*. Cumhuriyet Gazetesi.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. *Boğaziçi'ne Dair*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1986.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*. İstanbul: Deniz Basımevi, 1965.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. *Eski Türk Sanatları*. İstanbul: Varlık Yayınevi, 1960.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. *Tarih Gözüyle Atatürk*. İstanbul: Varlık Yayınevi, 1959.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. *Sultan Abdülaziz*. İstanbul: Hilmi Kitapevi, 1949.

Şehsuvaroğlu, Haluk Y. *Sultan Aziz Hayatı-Hal'i-Ölümü*. İstanbul: Kristal Reklam ve Matbaa Hizmetleri, 2011.

Haluk Y. Şehsuvaroğlu'nun kaleminden İstanbul'dan Sesler ve Renkler, Ed. Alpay Kabacalı, Creative Yayıncılık, 1999.

Gazeteler

Cumhuriyet

EKLER

Ek 1. Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu'nun Vefat İlanı, Cumhuriyet, 24 Aralık 1963. Bu belge Mehmet Korkmaz'dan temin edilmiştir, Teşekkür ederiz.

Ek 2. Soldaki Fatih Külliyesi Nakşidil Valide Sultan Türbesi haziresinde bulunan Halûk Şehsuvaroğlu'nun mezar taşı: Sadriazam Koca Yusuf Paşa Ahfadından Şehsuvarzade M. Selim Bey ile Marşanzade N. Ulviye Hanım oğlu Topkapı Sarayı ve Deniz Müzesi Müdürlerinden Emekli Deniz Albayı Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu 1912-1963 Ruhuna

Fatiha. Annesi Nazire Ulviye Şehsuvaroğlu'nun mezar taşı Haluk Şehsuvaroğlu'nun solundadır (S. Aydın arşivi: Mart 2024).

Ek 3. Haluk Şehsuvaroğlu'nun mezar taşının solunda babası ve atalarının mezar taşı: Sadrisabık Koca Yusuf Paşa ahfadından Kaputan-ı Derya Seydi Ali Paşa torunu Mehmet Paşazade Ferik Yusuf Ziya Paşa 7 Şevval 1312 (3 Nisan 1895)., Kerimesi ve Şehsuvarzade Atıf zevcesi Mevsube Hanımefendi 20 Cemazeyilahir 1323 (22 Ağustos 1905)., Torunu? ve Atıf Bey mahdumu Şehsuvarzade Mahmud Selim Bey Efendi 14 Ramazan 1330 (27 Ağustos 1912) ruhuna Fatiha (S. Aydın arşivi: Mart 2024).